

Bibliotek 2016

Offentligt finansierade bibliotek

Omslagsbild: Språkhörnan Solna stadsbibliotek. Foto: Cecilia Ranemo.

Bibliotek 2016

Publikationen kan kopieras fritt och citeras. Vid citering uppge källan.

Ansvarig utgivare: Kungliga biblioteket
Dnr 6.4-2017-404

Förfrågningar: Cecilia Ranemo, KB tel. +46 (0)10-709 36 39
Kungliga biblioteket, Box 5039, 102 41 Stockholm, Sweden, e-post: biblioteksstatistik@kb.se
biblioteksstatistikportalen: <http://bibstat.kb.se/reports>
webb: <http://www.kb.se/bibliotek/Statistik-kvalitet/>
informationsblogg: <http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/allt-om-biblioteksstatistiken/>
kontaktregister med ingående bibliotek: <http://bibddb.libris.kb.se/libdb>

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Riksnyckeltal	6
Om statistiken	8
Organisation & resurser	13
Personal	19
Ekonomi	23
Bestånd	29
Användning & lån	38
Besök & aktiva låntagare	44
Öppettider	49
Medier på andra språk än svenska	52
Barn och unga	54
Användare med funktionsvariationer	58
Undervisning	60
Aktiviteter	63
Universitets- och högskolebibliotek	67

Resultaten per kommun, bibliotekstyp och län presenteras i särskilda filer på:

<http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/allt-om-biblioteksstatistiken/>

Sammanfattning

Samtidigt som antalet bibliotek minskar, minskar också antalet fysiska besök, fysiskt bestånd, fysiska utlån och andelen av befolkningen som är aktiva låntagare. Det som ökar är användningen av e-medier och aktiviteter på biblioteken.

För tredje året i rad presenteras den samlade nationella biblioteksstatistiken över de offentligt finansierade biblioteken i Sverige. Urvalsramen för den officiella biblioteksstatistiken förändrades från och med mätår 2014. Ingående biblioteksorganisationer måste sedan dess uppfylla tre kriterier för att tillfrågas:

1. Offentligt finansierade (helt eller delvis)
2. Avsatt bemanning för biblioteksverksamheten minst 20 timmar per vecka, eller 0,5 årsverken
3. På något sätt tillgängliga för allmänheten (skolbibliotek: eleverna)

Antalet bibliotek inom urvalsramen har minskat sedan föregående mätning från 2 304 till 2 239 biblioteksserviceställen som ligger på unika gatuadresser. Det finns således 65 färre bibliotek inom urvalsramen jämfört med 2015. Det är framför allt skolbibliotek som inte längre uppfyller bemanningskravet för att ingå i undersökningen som utgått. Dessutom har 13 folkbibliotek lagts ned.

Samtidigt som antalet bibliotek minskat med 3 procent, minskar antal besök som görs på biblioteken med 3 procent och uppgår nu till 85,6 miljoner besök 2016. Majoriteten av de fysiska besöken på biblioteken görs på folkbiblioteken och de har tappat närmare en miljon besök jämfört med föregående mätning.

Det samlade fysiska beståndet av medier på biblioteken har minskat med 2 procent. Det finns totalt sett 2 miljoner färre fysiska medier på biblioteken 2016 jämfört med föregående mätning.

Den fysiska utlåningen har minskat med 3 procent på de offentligt finansierade biblioteken och den uppgår nu till 74,5 miljoner lån. Det är en minskning med 2,2 miljoner lån. Antalet aktiva låntagare har samtidigt minskat med två procent.

Enbart på folkbiblioteken har utlåningen av fysiska medier minskat med 4 procent. E-boksutlåningen däremot har ökat med 25 procent på folkbiblioteken men det ersätter inte nedgången i utlån av fysiska medier eftersom e-boksutlåningen på folkbiblioteken fortfarande utgör mindre än 5 procent av folkbibliotekens sammanlagda initiala bokutlåning.

Universitets- och högskolebiblioteken rapporterar också en minskning av bibliotek på unika adresser och antal besök och fysiskt bestånd samt utlån av fysiska medier. Samtidigt har antalet rapporterade sökningar och nedladdningar av e-medier ökat med 22 procent på dessa bibliotek.

Skolbiblioteken rapporterar ett mindre nyförvärv av fysiska medier än tidigare men det rapporterade genomsnittsbeståndet är fortfarande 20 medier per elev. Totalt sett går 532 tusen elever i grundskolan och på gymnasiet på skolor som har tillgång till ett av de 850 enskilda skolbiblioteken som har minst halvtidsbemanning. Det utgör 41 procent av de svenska eleverna. Därtill kommer de elever som har tillgång till ett av de 440 integrerade folk- och skolbibliotek som finns i kommunerna, uppgifter om antalet elever som använder dessa är dock osäkra. Folkbiblioteken rapporterar att 144 tusen elever har tillgång till integrerade bibliotek, men det är en underskattning. Det kan dock konstateras att fortfarande bara drygt hälften av landets 1,3 miljoner elever har tillgång till ett skolbibliotek med ungefär halvtidsbemanning. 86 kommuner saknar helt enskilda skolbibliotek som uppfyller bemanningsgränsen för att ingå i undersökningen.

Bemanningen på biblioteken är i stort sett oförändrad jämfört med föregående mätning.

Kostnaderna för biblioteksverksamheterna uppgår nu samlat till 7,7 miljarder kronor, varav 4,2 miljarder är driftskostnader för folkbiblioteksverksamheterna och 2,3 för universitets- och högskolebiblioteken. Kostnaderna för inköp av e-medier är totalt sett högre än kostnaden för nyförvärv av fysiska medier, 654 respektive 520 miljoner kronor. Kostnaderna för e-medier är den driftskostnadstyp som ökat mest, totalt 7 procent.

Då andelen nyförvärv av motsvarande fysiska bestånd minskat något på skolbiblioteken rapporterade dessa detta år att nyförvärvskostnaden för fysiska medier i genomsnitt är 99 kronor per elev.

En mindre ökning av beståndet av medier på de nationella minoritetsspråken kan noteras. Likaså rapporterar biblioteken samlat ett ökat bestånd av medier för personer med läsnedsättning, totalt drygt 100 000 fler medier.

Det rapporterade titelbeståndet av medier på utländska språk har ökat. En fjärdedel, 23 procent, av det rapporterade antalet titlar på fysiska medier är på utländska språk. Både folkbiblioteken och skolbiblioteken rapporterar ett ökat bestånd av utländska titlar på fysiska medier sedan föregående mätning. Universitets- och högskolebiblioteken har tillsammans fler titlar på utländska språk än på svenska.

Fler folkbiblioteksorganisationer rapporterar att de har mer öppna bibliotek än vid föregående mätning. Det förekommer nu i totalt sett 82 kommuner, jämfört med 53 i föregående mätning. Antalet meröppettimmar på folkbiblioteken har därigenom ökat med 39 procent.

Antalet rapporterade aktivitetstillfällen på biblioteken har ökat. Totalt sett rapporterar

biblioteken 287 tusen aktivitetstillfällen 2016 vilket är en ökning med 16 procent jämfört med 2015. Till viss del kan detta förklaras av att folkbiblioteken börjat räkna sådana aktiviteter som tidigare bara forskningsbiblioteken vanligen rapporterade.

På högskole-, sjukhus- och specialbibliotek är naturligtvis hjälp med kvalificerad informationssökning dominerande medan folk- och skolbiblioteken främst anordnar läsfrämjande aktiviteter.

Biblioteken har samlat också en viktig roll för att höja användarnas IT-kompetens och anordnade därför 25 procent fler sådana kurstillfällen under 2016 jämfört med tidigare, totalt 13 897 stycken.

Totalt sett var 65 procent av alla aktivitetstillfällen på de offentligt finansierade biblioteken främst riktade till barn och unga. I genomsnitt anordnar biblioteken 29 aktivitetstillfällen per 1 000 invånare, vilket är en ökning jämfört med föregående mätning.

Det finns inte en likvärdig tillgång till bibliotek. Sammanfattningsvis kan det konstateras att de geografiska skillnaderna i tillgång till bibliotek och olika bibliotekstyper och dess olika bestånd är stora. Eftersom e-böcker vanligen inte går att fjärrlåna kan fjärrlånen bidra allt mindre till att utjämna skillnaderna. Det är framför allt allmänheten och landets elever som beroende på bostadsort har olika förutsättningar att nyttja de offentligt finansierade biblioteksverksamheterna i landet.

Biblioteket i Askersund. Foto: Cecilia Ranemo.

Riksnyckeltal

Från verksamhetsår 2014 finns en samlad nationell biblioteksstatistik med en fast urvalsram som visar Sveriges offentligt finansierade biblioteksverksamhet.

Det gör att den nationella biblioteksutvecklingen kan följas på ett samlat sätt över tid genom riksnyckeltal som inbegriper alla de offentligt finansierade biblioteken samtidigt.

Eftersom de offentligt finansierade biblioteken är grunden för hela rikets informationsförsörjning, indikerar en förändring av riksnyckeltalen på en förändring i rikets informationsförsörjning. Riksnyckeltalen kan inte användas för att sätta en gräns för vad som behövs för det enskilda biblioteket. Till exempel så är antalet årsverken per invånare eller per elev inte ett riktmärke för hur många årsverken det borde vara. Talet visas för att det på riksnivå ska kunna gå att urskilja om

bemanningsgraden ökar eller minskar över tid på riksnivå.

Skolbibliotek som har uppgift att vara en pedagogisk funktion i skolan har behov av betydligt högre bemanning än vad riksnyckeltalet indikerar eftersom det talet också visar skolor som endast har basal skolbiblioteksverksamhet.

Likasa behöver forskningsbibliotek som ger service till många olika discipliner och många studenter ha högre bemanning än bibliotek som endast inriktar sig på en disciplin med ett fåtal studerande. Folkbibliotek som ligger i kommuner med ett lågt invånarantal behöver högre bemanning per invånare än stora kommuner eftersom det krävs en viss grundbemanningsgrad för att kunna tillhandahålla bemannade öppettider.

Tabell 1: Riksnöckeltal för alla de offentligt finansierade biblioteken 2014-2016.

Offentligt finansierade bibliotek per invånare	2014	2015	2016
Fysiskt bestånd	10,3	10,7	10,3
Bestånd böcker med skriven text	6,7	7,1	6,7
Driftskostnad, kronor	745	759	766
Kostnad för fysiska medier	51	51	52
Kostnad för e-medier	52	62	65
Utlån fysiska medier	7,9	7,8	7,5
Nedladdningar e-medier	7,7	7,2	7,9
Fysiska besök	8,7	8,9	8,6
Webbesök	6,2	6,6	6,3
Bestånd anpassade medier	0,2	0,2	0,2
Utlån anpassade medier	0,3	0,3	0,3
Offentligt finansierade bibliotek per 1 000 invånare	2014	2015	2016
Årsverken	0,8	0,8	0,8
Serviceställen	0,2	0,2	0,2
Aktivitetstillfällen	22,0	25,1	28,8
Offentligt finansierade bibliotek	2015	2016	
Andel anställda kvinnor	-	76 %	77 %
Andel omlån av fysiska medier	-	29 %	30 %
Andel aktiva låntagare som är kvinnor	-	62 %	61 %

Det går inte att beräkna helt säkra nöckeltal för alla enskilda bibliotekstyper eftersom det förekommer ett internt bortfall av svar på olika delfrågor. Det förekommer också samredovisning av olika bibliotekstyper, t.ex. folkbibliotek och skolbibliotek. Exempel på detta är skolbibliotekens nöckeltal som är beroende av skattningar och medelvärdesberäkningar på grund av svarsbortfall.

Tabell 2: Riksnöckeltal för folkbibliotek och samredovisade skolbibliotek 2015-2016.

Folkbibliotek per invånare	2015	2016
Fysiskt bestånd	3,8	3,6
Bestånd böcker med skriven text	3,4	3,2
Driftskostnad, kr	419	420
Kostnad för fysiska medier, kr	39	39
Kostnad för e-medier, kr	4	5
Utlån fysiska medier	6,4	6,1
Nedladdningar e-böcker	0,2	0,3
Fysiska besök	6,7	6,5
Webbesök	4,5	4,2
Bestånd anpassade medier	0,13	0,14
Utlån anpassade medier	0,19	0,18
Folkbibliotek per 1 000 invånare	2015	2016
Årsverken	0,49	0,49
Serviceställen	0,1	0,1
Aktivitetstillfällen	13,4	14,3
Folkbibliotek	2015	2016
Andel anställda kvinnor	81 %	81 %
Andel årsverken särskilt för barn och unga	22 %	23 %
Andel omlån av fysiska medier	25 %	27 %
Andel aktiva låntagare som är kvinnor	62 %	62 %
Andel aktiva låntagare av befolkningen	27 %	26 %

Skolbibliotek, skattade värden pga. svarsbortfall	2015	2016
Kostnad för fysiska medier per elev, kr	101	99
Antal årsverken per 100 elever	0,2	0,2
Medelantal fysiska utlån per elev	10	10

Växjö stadsbibliotek. Foto: Anna Lundén.

Om statistiken

Det här är den tredje mätomgången med en samlad nationell statistik över de offentligt finansierade biblioteken.

Sveriges officiella biblioteksstatistik är förändrad och alla bibliotekstyper erhåller samma frågeställningar där variablerna har uppdaterade definitioner.

Förändring av lag, förordning och standarder har påverkat hur biblioteksstatistiken nu är upplagd:

- Bibliotekslagen
- Lagen om den officiella statistiken
- Kungliga bibliotekets uppdrag
- ISO 2789, ISO 11620

I den slutliga utformningen av biblioteksstatistiken har också hänsyn tagits till de utbildningspolitiska och kulturpolitiska mål som påverkar biblioteksområdet samt de olika typer av målgrupper som använder statistiken. Några av de mest frekventa användarna av statistiken är:

- Allmänheten och massmedia
- Beslutsfattare på olika nivåer
- Biblioteksanställda
- Forskare
- Intresseorganisationer, fackförbund
- Internationella organisationer och organ

Urvalet – urvalsramen

Urvalet till undersökningen är i sin utformning ett totalurval av alla bibliotek som uppfyller vissa kriterier:

1. Offentligt finansierade (helt eller delvis)
2. Avsatt bemanning för biblioteksverksamhet minst 20 timmar per vecka (0,5 årsverke)
3. På något sätt tillgängligt för allmänheten (skolbibliotek: eleverna)

Den nedre bemanningsgränsen är satt för att erhålla en fast urvalsram så att utvecklingen av antalet biblioteksserviceställen kan följas över tid. Bemanningsgränsen är också satt för att de som fyller i enkäten ska ha en rimlig möjlighet att genomföra arbetet. I fortsättningen tillfrågas samtliga serviceställen och bibliotekstyper varje år.

KB:s uppdrag är att mäta bibliotekens *verksamhet* och inte hur många medier som finns runt om i Sverige. Det ligger därför i sakens natur att det ska finnas avsatt bemanning för att någon biblioteksverksamhet ska kunna ske.

Den nya urvalsramen gör att ett betydligt mindre antal uppgiftslämnare erhåller en enkät än tidigare samtidigt som det i normalfallet är enklare att ta fram uppgifterna eftersom man samlat kan redovisa uppgifterna för varje bibliotekssystem, oavsett hur många serviceställen som ingår, i en och samma enkät. Totalt sett tillfrågades alla 2 239 bibliotek via 1 197 enkäter. I några kommuner valde man att redovisa varje enskilt biblioteksserviceställe eller stadsdelsområde i separata enkäter för att kunna betrakta interkommunala skillnader. Därigenom kan konstateras att antalet bibliotek inom urvalsramen har minskat med 90 bibliotek sedan den nya typen av mätning startade avseende mätår 2014.

Den nya urvalsmodellen utgår från att dubbel-redovisning inte ska kunna göras eftersom varje urvalsenhet består av ett bibliotek som ligger på en unik gatuadress oavsett bibliotekstyp. En funktion i det webbaserade enkätssystemet gör att om någon "valt" att redovisa ett serviceställe i en enkät så är det omöjligt att skicka in ytterligare en enkät som innehåller uppgifter för samma

gatuadress. De bibliotek som ingår i urvalsramen finns samlat i Libris Biblioteksdatas <http://bibdb.libris.kb.se/libdb> som används som adressregister för biblioteksstatistiken.

I och med att urvalsramen förändrades tillkom en rad olika typer av bibliotek som tidigare inte ingått i statistiken, till exempel bibliotek på landstingskommunala folkhögskolor, häkten och fängelser samt bibliotek på kommunala och landstingskommunala museer.

Kvalitetsdeklaration

Statistiska centralbyrån (SCB) har, efter att ha hört övriga statistikansvariga myndigheter, meddelat föreskrifter (SCB-FS 2016:17) om kvalitet för den officiella statistiken. SCB har därefter sett över SCB:s föreskrifter och allmänna råd (SCB-FS 2002:16) för offentliggörande m.m. av officiell statistik och gjort nödvändiga ändringar av dessa till följd av (SCB-FS 2016:17). Varje statistikprodukt ska ha en egen kvalitetsdeklaration enligt föreskriven mall. De nya och ändrade föreskrifterna trädde i kraft samtidigt i januari 2017. Kvalitetsdeklarationen för biblioteksstatistiken finns på www.kb.se.

Statistikens syfte

Sveriges officiella biblioteksstatistik syftar till att tillfredsställa flera olika behov:

- ge en samlad bild av biblioteksutvecklingen på riks-, läns- och kommunnivå för att följa om hela landet har tillgång till god biblioteksservice
- möjliggöra jämförelser mellan olika biblioteksorganisationer och att möjliggöra kvalitetsuppföljningar och uppföljning av biblioteksplaner
- följa hur informationsförsörjningen till viktiga forskningsinstitutioner utvecklas
- följa hur informationsförsörjningen till landets skolor utvecklas
- visa på de möjligheter som biblioteken erbjuder ur ett kultur- och utbildningspolitiskt perspektiv

- illustrera för användarna allt som finns att tillgå på bibliotek
- utgöra ett underlag så att användarnas förutsättningar att påverka huvudmännens överväganden gynnas

Referensperioder

Uppgifterna i statistiken gäller kalenderår 2016, förutom:

- bemanningen som avser det antal personer som var anställda 31 mars 2016.
- beståndet som avser vad som fanns 31 december 2016

Bortfall

Det förekommer bortfall av svar både från hela biblioteksorganisationer, främst skolbibliotek, samt bortfall av svar på enstaka frågor. Den vanligaste anledningen till internt bortfall av svar på enstaka frågor i undersökningen är på grund av att alla frågor inte är obligatoriska och vissa av frågorna bara har relevans för vissa bibliotekstyper. De enskilda biblioteken har besvarat de frågor som är relevanta för just deras typ av verksamhet. En mindre del av det interna bortfallet berodde på möjligheten att få ut de efterfrågade uppgifterna ur de olika biblioteksdatasystem som används.

Totalt sett inkom uppgifter från 89 procent av de offentligt finansierad bibliotek som ingår i urvalsramen till undersökningen. Antingen svarade biblioteket i sin egen enkät eller också samredovisades det tillsammans med andra bibliotek inom biblioteksorganisationen.

Majoriteten av de ej inskickade enkäterna var vid tiden för brytpunkt påbörjade, men innehöll för få uppgifter för att kunna publiceras i det webbaserade rapportsystemet.

Underrepresentation/överrepresentation av skolbibliotek

Den absoluta majoriteten av de bibliotek som inte besvarat undersökningen är skolbibliotek. De skolbibliotek som inte lämnade några uppgifter alls på de centrala variablerna har ersatts med antingen föregående års värde där sådan fanns att tillgå (2014 eller 2015) eller uppräknats med medelvärdesskattning utifrån vad de andra skolbiblioteken svarat, baserat på elevantal. Samtliga bortfall har dock inte kunnat ersättas, varför skolbibliotekens samlade nationella tal bör ses som något av en underskattning av de egentliga värdena.

Tabell 3: Andel svarande skolbibliotek i olika län 2015–2016.

Skolbiblioteken i:	Svarsfrekvens 2015	Svarsfrekvens 2016	Antal enkäter 2016
Stockholm	81 %	73 %	207
Uppsala	69 %	68 %	25
Södermanland	70 %	57 %	23
Östergötland	65 %	85 %	52
Jönköping	67 %	64 %	22
Kronoberg	73 %	50 %	30
Kalmar	61 %	72 %	18
Gotland	33 %	50 %	6
Blekinge	79 %	57 %	14
Skåne	86 %	81 %	166
Halland	76 %	54 %	26
Västra Götaland	65 %	63 %	104
Värmland	86 %	94 %	16
Örebro	76 %	42 %	19
Västmanland	88 %	81 %	21
Dalarna	59 %	72 %	25
Gävleborg	90 %	85 %	20
Västernorrland	78 %	76 %	17
Jämtland	83 %	60 %	5
Västerbotten	88 %	76 %	17
Norrbottn	63 %	76 %	17
Riket totalt	76 %	72 %	850

Totalt sett ingår ytterligare 35 skolbibliotek i redovisningen som inte har 0,5 årsverken avsatt per vecka för biblioteksverksamhet, än de som tillfrågats. Detta beror huvudsakligen på att Malmö stad redovisade samtliga skolbibliotek som ingick i deras kommungemensamma skolbiblioteks-datasystem på grund- och gymnasieskolorna samt att folkbibliotek som sköter de separata skolbiblioteken i mindre kommuner inte kunnat skilja ut dessa ur redovisningarna. Totalt sett ingår 89 olika bibliotek av olika bibliotekstyper som inte ingår i urvalsramen i de inkomna svaren.

Insamlingsperiod

De bibliotek som ingår i urvalsramen fick enkäten via e-post 12 januari 2017. Senaste svarsdatum var sista februari, men de uppgifter som inkommit till och med 27 april 2017 ingår i den nationella sammanställningen.

Webbenkäten

Frågornas utformning och de definitioner som respektive variabel har kan nås via <http://bibstat.kb.se/surveys/example>.

Variablernas definitioner visas om man klickar på frågetecknet vid varje delfråga. Webbenkät-systemet har utformats så att uppgiftslämnarna antingen kunde välja att bara lämna en total uppgift, som också var den obligatoriska nivån i enkäten, eller så kunde man välja att skriva in *alla* delsummor, som då automatiskt summeras till en total. Många bibliotek valde att svara på den totala nivån och därför summerar inte alla redovisade delsummor som redovisas i statistiken till den totala. Föregående års värde visas vid delfrågorna i enkäten där sådana fanns att tillgå i biblioteksstatistikdatabasen.

När de inskickade enkäterna kontrollerats, preliminärpubliceras de i form av verksamhets-rapporter med tabeller och diagram. Där förekommer också beräkning av nyckeltal och procentuella förändringar mellan åren. Biblioteksstatistikportalen nås via adressen <http://bibstat.kb.se/>

Under året producerades en film om hur enkätverktyget fungerar som ger tips till uppgiftslämnarna inför ifyllandet, [länk till filmen](#).

19. Hur många aktiva låntagare hade biblioteket (biblioteken) under kalenderåret?

Antal aktiva låntagare som är kvinnor, näst sista siffran i personnumret är jämn siffra

Antal aktiva låntagare som är män, näst sista siffran i personnumret är odd siffra

Antal aktiva låntagare som är institutionslåntagare eller personer som saknar uppgift om personnummer

Totalt antal aktiva låntagare = Obligatorisk

- varav ovan antal aktiva låntagare som är under 18 år

Förklaring

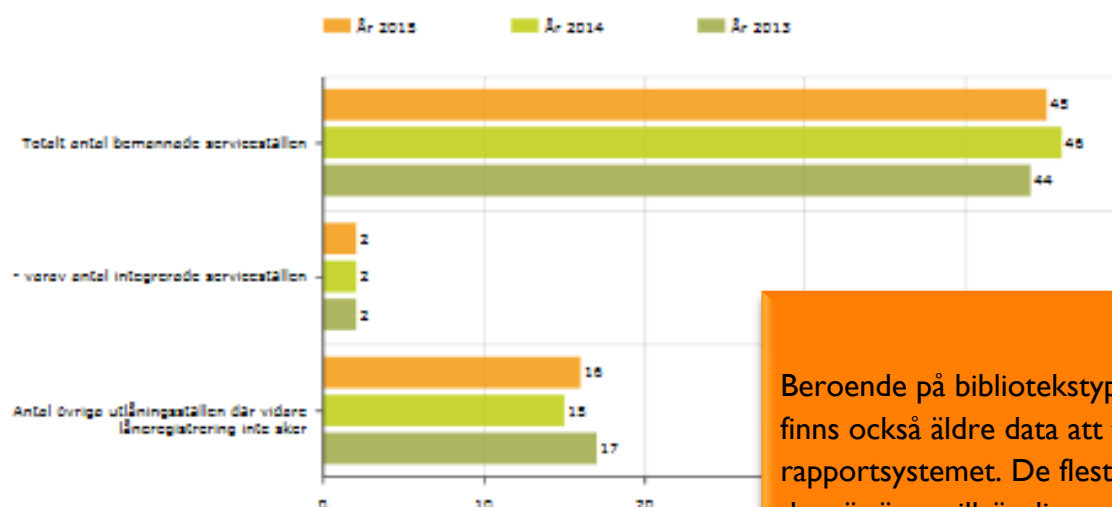
Totalt antal aktiva låntagare under kalenderåret, män, kvinnor och institutioner. En aktiv låntagare är registrerad användare som lånat minst ett lån under kalenderåret.

Kungliga biblioteket sammanställer varje år en rapport om den fysiska nyttigivningen i Sverige, Nationalbibliografin i siffror 2016

— = Värde som inte går att få fram ■ = Värde som inte angetts av alla bibliotek ■ = Beräknat nyckeltal ■ = Totalbelopp

Organisation	2013	2014	2015	Utveckling 2014 - 2015	
Totalt antal bemannade serviceställen	44	46	45	-2%	—
- varav antal integrerade serviceställen	2	2	2	0%	—
Antal övriga utlåningsställen där vidare lånerregistrering inte sker	17	15	16	7%	—
Antal lån till övriga utlåningsställen	—	—	—	—	—
Bokbussar	1	1	1	0%	—
Bokbusshålplatser	49	84	109	30%	—
Bokbilar	—	1	1	0%	—
Antal kommuninvånare	897 700	911 989	923 516	1%	—
Antal skolelever eller hörsstudenter	—	—	—	—	—
Kommuninvånare 0-17 år	—	178 271	182 010	2%	—
Antal bemannade serviceställen per 1000 invånare	0,0	0,1	0,0	-3%	—
Andel integrerade serviceställen	4,5%	4,3%	4,4%	2%	—
Medelantal lån till serviceställen där vidare lånerregistrering inte sker	—	—	—	—	—

Beroende på bibliotekstyp, finns också äldre data att tillgå i rapportsystemet. De flesta data är även tillgängliga som öppna data. Detta utgör en möjlighet för andra aktörer att komplettera biblioteksstatistiken för jämförelser med andra datamängder.

<http://bibstat.kb.se/>

Växjö stadsbibliotek. Foto: Anna Lundén.

Organisation och resurser

Trenden för antal bibliotek i Sverige fortsätter nedåt. Totalt sett ingår 2 239 offentligt finansierade bibliotek inom urvalsramen för undersökningen. Det är en minskning med 65 bibliotek jämfört med 2015.

Den främsta anledningen till att så många bibliotek utgått ur urvalsramen är att bemanningen av olika skäl minskats, inte att de stängts helt. Men det förekommer också att bibliotek stängts.

Forskningsbiblioteken rapporterar en minskning av antalet unika gatuadresser som de har bemannade bibliotek på jämfört med föregående år. Universitetsbibliotek med olika specialiteter har samgått och det finns därför biblioteksverksamhet på färre adresser. Som exempel kan nämnas att Röda Korsets högskolebibliotek har integrerats med Södertörns högskolebibliotek.

Även 2016 noteras stängning av folkbibliotek. Totalt sett har 216 folkbibliotek stängts under de senaste tio åren och ca 400 under de senaste 20 åren. Mellan mätningen för verksamhetsår 2015

och 2016 stängdes 13 stycken. En [sammanställning](#) som gjordes i början av 2016 visar att det finns 1 118 folkbibliotek som har öppet minst någon timme varje vecka.

Det finns en överteckning av bibliotek som redovisas i undersökningen eftersom det till exempel är känt att ungefär hälften av folkbiblioteken inte har bemanning 20 timmar per vecka och öppet för allmänheten. Anledningen är att enstaka filialer normalt sett är svåra att skilja ut ur statistiken i bibliotekssystemen och därför ingår i de lämnade uppgifterna. Detsamma gäller i vissa av de kommuner där folkbibliotekets organisation sköter bemanning och medier på de kommunala skolbiblioteken, ibland ingår skolbibliotek som har lägre bemanning. De enskilda skolbibliotek som utgått ur urvalsramen har rapporterat att de av olika anledningar minskat bemanningen till mindre än 0,5 årsverken, men oftast finns medierna kvar på skolan. I 88 kommuner (86 stycken år 2015) finns nu inget enskilt skolbibliotek som har minst 20 timmars avsatt bemanning per vecka. Det tillfälliga

statsbidraget för personalförstärkning i skolbibliotek som kunde sökas från mitten av år 2016 har inte haft genomslag i statistiken genom ökade bemanning på skolbiblioteken mer än att antalet rapporterade årsverken ökat med 36. Troligen har tjänsterna inte kunnat tillträdas förrän under senare delen av 2016.

Specialbiblioteken, inklusive lokala och regionala museibibliotek har också minskat i antal. Det

förekommer både att de minskat sin bemanning och att de helt stängts. Det är framför allt biblioteksverksamheterna på de kommunala och regionala museerna som inte längre uppfyller bemanningskraven i urvalsramen. Däremot återfinns nu ytterligare två sjukhusbibliotek i redovisningen eftersom de nu uppfyller urvalskriterierna.

Tabell 4: Antal serviceställen på unika gatuadresser som tillfrågas 2015 och 2016 på de offentligt finansierade biblioteken som uppfyller kriterierna för urvalsramen.

Bibliotekstyp	2015	2016	Skillnad antal 2015–2016
Folkbibliotek	700	692	-8
Integrerade folk- och skolbibliotek	445	440	-5
Grundskolebibliotek på kommunala skolor	583	558	-25
Gymnasiebibliotek på kommunala skolor	198	202	4
Grundskolebibliotek på friskolor	57	56	-1
Gymnasiebibliotek på friskolor	41	33	-8
Skolbibliotek på statlig skola	1	1	0
Universitets- och högskolebibliotek	126	122	-4
Specialbibliotek	51	42	-9
Sjukhusbibliotek	67	69	2
Övriga, MTM och Sjömansbiblioteket	2	2	0
Folkhögskolebibliotek	10	5	-5
Kommunala museibibliotek	7	3	-4
Bibliotek på läns museer	9	7	-2
Nationalbibliotek	3	3	0
Bibliotek på Komvux	4	4	0
Totalt antal serviceställen	2 304	2 239	-65

Tabell 5: Antal unika gatuadresser med bemannade bibliotek som tillfrågas i undersökningen.

	År 2014	År 2015	År 2016
Folkbibliotek	1 156	1 145	1 132
Skolbibliotek	881	881	850
Sjukhusbibliotek	70	67	69
Specialbibliotek och övriga	87	85	66
Universitets- och högskolebibliotek	135	126	122
Totalt antal serviceställen	2 329	2 304	2 239

Tabell 6: Totalt antal folkbibliotek, huvudbibliotek och filialer, samt varav antal som är integrerade folk- och skolbibliotek 1995–2016.

Folk-bibliotek, år	Totalt antal huvud-bibliotek och filialer	varav totalt antal integrerade folk- och skolbibliotek
1995	1 539	480
1996	1 541	469
1997	1 507	485
1998	1 491	519
1999	1 472	539
2000	1 460	554
2001	1 414	566
2002	1 405	579
2003	1 381	573
2004	1 355	573
2005	1 321	566
2006	1 348	568
2007	1 291	554
2008	1 286	548
2009	1 260	540
2010	1 214	523
2011	1 212	509
2012	1 187	490
2013	1 168	479
2014	1 156	456
2015	1 145	445
2016	1 132	440

Övriga utlåningsställen där vidare låneregistrering inte sker

De preliminära värden som folkbiblioteken lämnade i årets mätning om hur många övriga utlåningsställen där vidare låneregistrering inte sker som finns i kommunen var överskattade och det gjordes en rundringning för att utröna anledningen till att det i vissa fall förekommit en extrem överrapportering.

Den främsta orsaken till överrapportering var kommuner som räknat de lärare och förskolepersonal som gör stora mängder organisationslån vid folkbiblioteket som ett övrigt utlåningsställe eftersom medierna sedan lånas fritt i klassrummen. Även hemsändning ”boken

Tabell 7: Antal bemannade serviceställen på de offentligt finansierade biblioteken inom urvalsramen 2014–2016.

Län/region	2014	2015	2016
Stockholm	425	431	418
Uppsala	86	86	84
Södermanland	67	57	57
Östergötland	115	108	106
Jönköping	93	86	84
Kronoberg	77	79	74
Kalmar	84	68	70
Gotland	19	20	20
Blekinge	47	47	46
Skåne	357	379	358
Halland	64	67	64
Västra Götaland	308	311	309
Värmland	64	63	54
Örebro	68	62	61
Västmanland	44	42	48
Dalarna	84	84	79
Gävleborg	69	65	65
Västernorrland	68	66	63
Jämtland	47	45	44
Västerbotten	79	73	73
Norrbotten	64	65	62
Totalt antal	2 329	2 304	2 239

kommer” har ibland räknats. I den mån som det varit möjligt har uppgifterna om antal övriga utlåningsställen därefter korrigerats efter preliminärpubliceringen. Definitionen på ett övrigt utlåningsställe lyder:

”Övriga utlåningsställen där vidare låneregistrering inte sker är fysiska platser där biblioteket administrerar medier, men platsen är inte reguljärt bemannad av bibliotekets personal mer än när böckerna levereras eller administreras. Räkna ett utlåningsställe per unik gatuadress. Övriga utlåningsställen är t.ex. bokstationer (en filial som inte är reguljärt bemannad när den är öppen), utlåningsställen vid sjukhem, servicehus, turistbyrå, ungdomsgård, bensinmack, livsmedelsbutiker, simhallar, vårdinrättning med

boksnurra, förskolor (inkl. bokkassar). Skolor som får bokdepositioner eller andra typer av mötesplatser med marginell biblioteksservice räknas här. Skolbibliotek och andra typer av biblioteksserviceställen som saknar utlåningsregistrering ingår oavsett om de är bemannade eller inte. Notera: Serviceställen som har 20 timmars bemanning (0,5 årsverke) avsatta för biblioteksverksamhet per vecka räknas inte här, de räknas under biblioteksserviceställen. Andra institutioner än bibliotek som har personal som själva gör institutionslån på biblioteket och sedan administrerar medierna till sina brukare räknas inte under övriga utlåningsställen. En datoruppkoppling till biblioteket räknas inte som ett övrigt utlåningsställe. "Boken kommer" ingår inte här."

Tabell 8: Enskilda skolbibliotek ingår i folkbibliotekets samlade redovisning i vissa kommuner 2014-2016.

	2014	2015	2016
Ale	3	3	1
Arvidsjaur			3
Borgholm	4	4	4
Höör			1
Katrineholm	15	15	15
Kramfors	4	3	3
Leksand	-	2	3
Ljusnarsberg			1
Ludvika	-	2	-
Mörbylånga	5	6	6
Norrtälje	1	1	1
Ockelbo			1
Orust			1
Robertsfors	3	3	0
Strömstad			2
Svenljunga	1	1	0
Tjörn	6	1	6
Uppvidinge	1	1	1
Åre	2	1	-

Antalet rapporterade övriga utlåningsställen där vidare låneregistrering inte sker, har ökat kraftigt. Totalt sett rapporterade de offentligt finansierade biblioteken i Sverige 2016 att de tillsammans har 5 295 övriga utlåningsställen. Troligen beror också den kraftiga ökningen på att folkbibliotek nu rapporterar skolor, fritidshem och förskolor som folkbibliotekets medier finns på, i samma enkät.

Om endast de kommuner där det finns folkbibliotek som rapporterat under hundra övriga utlåningsställen räknas, uppgår antalet till 3 986, vilket kan jämföras med 3 403, 3 168 och 2 587 åren innan, varför det kan konstateras att antalet övriga utlåningsställen ökar i takt med att folkbibliotekens filialer läggs ned. Detta kan tolkas som att behovet av förmedlade medier kvarstår även om det inte längre erbjuds en bibliotekslokal där de förmedlas.

Bokbussar

Folkbiblioteken rapporterar totalt 81 bokbussar som stannar vid 6 559 (6 551 år 2015) fasta hållplatser. Det motsvarar i medeltal 81 hållplatser per bokbuss. Antalet bokbussar i Sverige har varit mer eller mindre konstant under en rad år och utgör en viktig funktion för landets mer glesbefolkade delar. Det enda län som helt saknar bokbuss är Blekinge.

Bokbilar

De olika bibliotekstyperna rapporterar samlat en ökning av antalet bilar som biblioteksorganisationerna har för att förmedla medierna på olika sätt och mellan olika orter.

Biblioteken rapporterade även att de tillsammans har 71 bokbilar vilket är en ökning med 13 sedan föregående mätning. Bilarna används för transporter mellan olika serviceställen inom biblioteksorganisationen och i kommunerna levereras även medier via "Boken kommer" till användare som har funktionsnedsättningar som gör det svårt för dem att själva ta sig till biblioteket. 80 procent av bokbilarna tillhör kommunala folkbiblioteksorganisationer.

Datorer och läsplatser

I den nya bibliotekslagen står att "folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet". Samtliga bibliotekstyper ska också "ägnas särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur

och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information”.

En förutsättning för detta är att det finns sådan teknisk utrustning i bibliotekslokalerna. Antalet publika datorer har dock minskat med 6 procent på de offentligt finansierade biblioteken sedan 2015. Det finns nu totalt minst 13 248 publika datorer i bibliotekslokalerna varav 15 procent är avsedda endast för sökning i bibliotekskatalogen.

Användarnas tillgång till läsplatser, e-boksläsare, Daisyspelare eller tablets har minskat med 12 procent. Nu rapporterar de offentligt finansierade biblioteken att användarna har tillgång till 6 479 stycken sådana. Däremot rapporterar skolbiblioteken en 26-procentig ökning av antal elever som får en egen dator genom skolans försorg, en så kallad ”en-till-en lösning”.

Frågan om ”en-till-en lösning” har tagits med i undersökningen därför att det hänt att det varit ett argument för skolledare, när de försvarar att de inte har en fullvärdig skolbibliotekslösning, att eleverna har fått personliga datorer genom skolans försorg och därigenom borde kunna söka information via internet istället.

Webb och wifi

Antalet konton på sociala medier som biblioteken använder för att informera har ökat med 4 procent. Totalt sett representeras nu de offentligt finansierade biblioteken på över 1 672 unika adresser på sociala medier. De sociala medierna används för att informera om de aktiviteter som biblioteken anordnar och det förekommer också tips om nya medier och debatt.

Det är fortfarande inte självklart att man som biblioteksbesökare har tillgång till wifi på samtliga offentligt finansierade bibliotek, t.ex. inte på alla folkbiblioteksfilialer.

Tabell 9: Bokbussar, hållplatser och bokbilar i olika län 2015–2016.

Län/region	Bokbuss-hållplatser 2015	Bokbuss-hållplatser 2016
Riket	6 552	6 569
Stockholm	376	327
Uppsala	706	675
Södermanland	195	194
Östergötland	191	251
Jönköping	488	504
Kronoberg	255	273
Kalmar	255	249
Gotland	57	57
Blekinge	-	-
Skåne	425	445
Halland	507	527
Västra Götaland	559	552
Värmland	563	572
Örebro	252	267
Västmanland	199	197
Dalarna	35	35
Gävleborg	125	121
Västernorrland	163	161
Jämtland	175	175
Västerbotten	376	345
Norrbotten	650	642

Sittplatser

Biblioteken är en del av det offentliga rummet och för att användarna ska kunna vistas där en längre tid erbjuder de offentligt finansierade biblioteken totalt sett strax över 110 214 sittplatser, vilket är en rapporterad ökning med 4 procent sedan 2015. Det motsvarar ca 11 sittplatser per 1 000 invånare.

Hälften, 47 procent, av alla sittplatser på biblioteken kan användas som studieplats eftersom de finns i anslutning till en skriv- eller läsyta.

Tabell 10: Olika tekniska resurser som finns att tillgå på de offentligt finansierade biblioteken 2016.

	Publika datorer	Läsplattor, e-boksläsare, Daisyspelare eller tablets	Elever med tillgång till "en-till-en lösning"	Sociala medier med biblioteks-information	Fritt wifi	Sittplatser inkl. studieplatser
Riket	13 248	6 479	263 726	1 672	2 228	110 214
Folkbibliotek	5 803	2 983	12 429	890	589	53 456
Skolbibliotek	3 216	3 270	251 147	560	1 506	26 651
Sjukhusbibliotek	334	92	-	33	40	1 482
Specialbibliotek	265	-	-	23	31	1 335
Universitets- och högskolebibliotek	3 532	104	-	124	46	26 535
Övriga bibliotek	98	30	150	42	16	755

Yta

För att kunna följa hur många kvadratmeter som är öppna för användarna då bibliotek på olika sätt omvandlas, från filialstatus, till informationshörna, till boksnurra, ställs frågan om lokalyta. Ytan har också betydelse då biblioteken i Sverige ofta kommit att bli kulturbärande institutioner även på andra sätt än som medieförmedlare. För att kunna anordna olika aktiviteter, möten och utställningar krävs att det finns ytor för detta. Studieförbunden och föreningar anordnar också delar av sin verksamhet i folkbibliotekens lokaler.

Variabeln yta började mätas först 2014 och alla uppgiftslämnare har ännu inte fått fram korrekta uppgifter om bibliotekslokalernas storlek. Det kan ändå konstateras att de offentligt finansierade biblioteken har en yta på över en miljon kvadratmeter varav tre fjärdedelar är öppna för användarna. Den mindre ökningen som kan noteras sedan föregående mätning kan tillskrivas ökad svarsfrekvens och mätnoggrannhet.

På forskningsbiblioteken är ytan viktig för att användarna ska kunna erbjudas studie- och forskningsplatser samt grupprum i anslutning till biblioteket. På universitets- och högskolorna finns idag fler än 26 000 studieplatser på biblioteken. Forskningsbiblioteken har också samlingar i stora magasin.

Tabell 11: De offentligt finansierade bibliotekens lokalytor 2016.

	Antal kvm som är öppna för användarna	Antal kvm som inte är öppna för användarna
Riket	764 616	284 791
Folkbibliotek	470 613	138 271
Skolbibliotek	108 029	9 637
Sjukhusbibliotek	8 018	2 643
Specialbibliotek	8 258	6 071
Universitets- och högskolebibliotek	162 573	83 456
Övriga bibliotek	7 125	44 713

Även i årets beräkning har skolbibliotek som inte besvarat frågan ersatts med ett beräknat medelvärde beroende på elevantal och skoltyp.

Biblioteket i Handen. Foto: Cecilia Ranemo.

Personal

Bemanningen på de offentligt finansierade biblioteken är ofta låg i förhållande till de många uppgifter som biblioteken förväntas sköta.

Under 2016 genomförde de 9 451 anställda på de offentligt finansierade biblioteken 8 117 årsverken. Många biblioteksanställda har deltidstjänster och i genomsnitt arbetar personalen på de offentligt finansierade biblioteken 86 procent av en heltidstjänst.

En diskrepans i uppgifterna om personal är att det förekommer att biblioteksorganisationer inte räknar sådan personal som bemannar biblioteken genom olika arbetsmarknadsåtgärder eftersom de inte belastar bibliotekets budget.

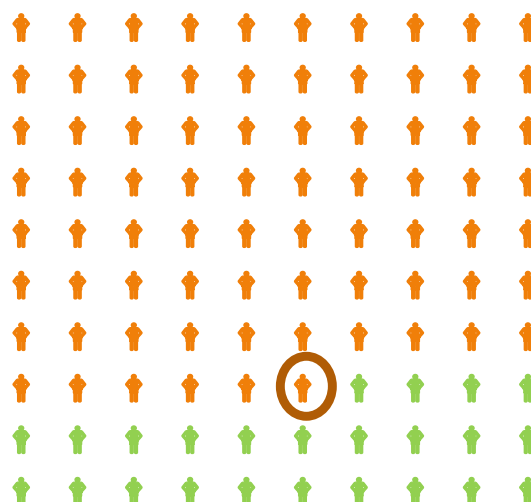
Bortfall av svarande skolbibliotek har ersatts med 0,5 årsverken för att inte värdena för riket som visas ska vara underskattade.

På de offentligt finansierade biblioteken som är inom urvalsramen utgörs ungefär 63 procent av

årsverkerna av utbildade bibliotekarier eller dokumentalister.

Det skiljer i andel anställda kvinnor och män mellan olika bibliotekstyper. Åtta av tio årsverken på folk-, skol- och sjukhusbiblioteken är utförda av kvinnor. Två tredjedelar av personalen på forskningsbiblioteken är kvinnor.

Diagram 1: Andel anställda kvinnor i förhållande till män på de offentligt finansierade biblioteken.

Tabell 12: Antal årsverken avsatt bemanning för biblioteksverksamhet på de offentligt finansierade biblioteken 2015–2016. Alla bibliotekstyper.

	Årsverken bibliotekarier/ dokumen- talister/ informatiker	Årsverken biblioteks- assistenter/ lärarbiblio- tekarier	Årsverken specialister, fackkunniga	Års- verken övrig personal	Totalt antal årsverken	varav årsverken särskilt för barn och unga
Riket 2015	4 805	1 822	457	576	8 046	1 905
Förändring 2015–2016	2 %	-4 %	7 %	0 %	1 %	5 %
Riket 2016	4 909	1 740	489	578	8 117	2 005
Folkbibliotek	2 973	1 300	146	302	4 875	1 105
Skolbibliotek *)	505	213	6	33	893	888
Sjukhusbibliotek	137	22	10	2	170	7
Specialbibliotek	91	22	12	4	146	1
Universitets- och högskolebibliotek	1 032	175	296	119	1 622	-
Övriga bibliotek	171	8	19	118	411	4

*) Skolbibliotek på grund- och gymnasieskolor som inte besvarade undersökningen har satts till 0,5 årsverke.

Tabell 13: Antal personer som arbetar på de offentligt finansierade biblioteken 2015–2016. Alla bibliotekstyper.

	Antal anställda kvinnor	Antal anställda män	Totalt antal anställda personer	Andel kvinnor
Riket 2015	6 993	2 153	9 352	76 %
Riket 2016	7 003	2 150	9 451	77 %
Folkbibliotek	4 413	1 059	5 572	81 %
Skolbibliotek	850	173	1 185	83 %
Sjukhusbibliotek	155	42	197	79 %
Specialbibliotek	99	55	189	64 %
Universitets- och högskolebibliotek	1 219	634	1 853	66 %
Övriga bibliotek	267	187	454	59 %

Delsummorna summerar inte till det totala antalet eftersom vissa bibliotek valt att endast besvara frågan på den obligatoriska nivån.

Samtidigt som andelen årsverken som utförs av utbildade bibliotekarier eller andra specialister ökar, minskar andelen årsverken som utförs av biblioteksassistenter eller lärare.

Antalet årsverken som särskilt är avsatta för arbete med barn och unga ökar. Andelen anställda kvinnor är fortsatt hög, tre fjärdedelar av de

anställda på de offentligt finansierade biblioteken är kvinnor. Antalet årsverken per 1 000 invånare i de olika länen/regionerna skiljer mycket och det kan inte bara förklaras av att vissa län har stora universitets- eller högskolebibliotek.

På de kommunala biblioteken kostar i genomsnitt ett årsverke ca 416 000 kronor.

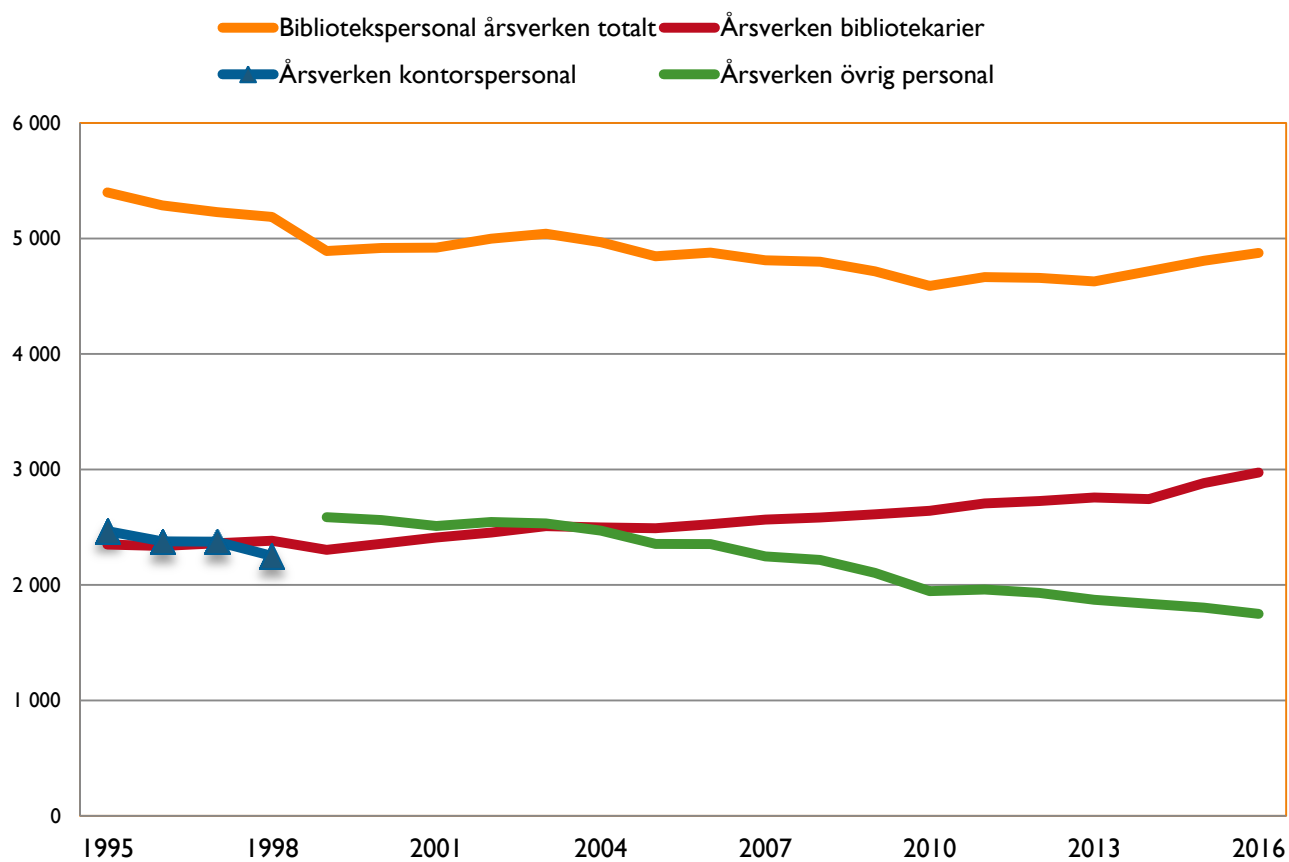
Tabell 14: Antal årsverken per län/region och antal årsverken per 1 000 invånare 2016. Alla bibliotekstyper samlat.

Län/region	Totalt antal årsverken	Årsverke per 1 000 invånare
Riket	8 117	0,81
Stockholm	2 066	0,91
Uppsala	436	1,21
Södermanland	166	0,58
Östergötland	367	0,81
Jönköping	207	0,59
Kronoberg	148	0,76
Kalmar	223	0,92
Gotland	58	1,00
Blekinge	112	0,71
Skåne	1 133	0,86
Halland	232	0,72
Västra Götaland	1 231	0,74
Värmland	193	0,69
Örebro	204	0,69
Västmanland	166	0,62
Dalarna	197	0,69
Gävleborg	194	0,68
Västernorrland	193	0,79
Jämtland	86	0,67
Västerbotten	310	1,17
Norrbottn	194	0,77

Tabell 15: Antal anställda personer per län/region 2016 samt andel anställda kvinnor. Alla bibliotekstyper samlat.

Län/region	Totalt antal anställda personer	Andel kvinnor
Riket	9 451	77 %
Stockholm	2 328	71 %
Uppsala	497	69 %
Södermanland	191	83 %
Östergötland	420	76 %
Jönköping	241	78 %
Kronoberg	179	86 %
Kalmar	281	82 %
Gotland	68	75 %
Blekinge	133	80 %
Skåne	1 365	75 %
Halland	253	79 %
Västra Götaland	1 481	79 %
Värmland	221	84 %
Örebro	237	82 %
Västmanland	188	78 %
Dalarna	225	82 %
Gävleborg	223	80 %
Västernorrland	221	81 %
Jämtland	109	83 %
Västerbotten	366	76 %
Norrbottn	222	84 %

Diagram 2: Antal årsverken på folkbibliotek år 1995-2016. Tidsserierna för vissa personalkategorier förändrade under åren.

Bollnäs bibliotek. Foto: Elisabet Rundqvist.

Ekonomi

Driftskostnaderna för de offentligt finansierade biblioteken i Sverige uppgår till närmare 7,7 miljarder kronor.

Totalt sett har driftskostnaderna ökat med 3 procent för de offentligt finansierade biblioteken. Det innebär att den offentligt finansierade biblioteksverksamheten i Sverige i medeltal kostar 766 kronor (759 år 2015) per invånare. Enbart folkbiblioteksverksamheten uppgår till en kostnad av 420 kronor (419 år 2015) per invånare.

Den största enskilda driftskostnaden, 54 procent, är utgifter för bemanning. Endast 0,6 procent av driftskostnaderna avser kompetensutveckling.

Kostnaderna för e-medier är totalt sett högre än kostnaderna för fysiska medier men det skiljer mycket mellan olika bibliotekstyper. 75 procent av de samlade kostnaderna på e-medier rapporteras av universitets- och högskolebiblioteken. Kostnaderna för e-medier är den enskilda kostnad som ökat mest sedan 2015, en ökning om totalt 7 procent.

Drygt hälften, 55 procent, av driftskostnaderna för de offentligt finansierade biblioteken är kostnader för folkbiblioteksverksamheten i kommunerna. De samlade driftskostnaderna för de kommunala biblioteken, folkbibliotek, skolbibliotek, museibibliotek etc. skiljer kraftigt mellan olika kommuner. De kommunala biblioteken

rapporterar driftskostnader per invånare mellan 250 och 900 kronor. I kommuner som har få invånare är den genomsnittliga driftskostnaden per invånare högre än i kommuner med högt invånarantal eftersom en viss basverksamhet upprätthålls även om invånarantalet är lågt.

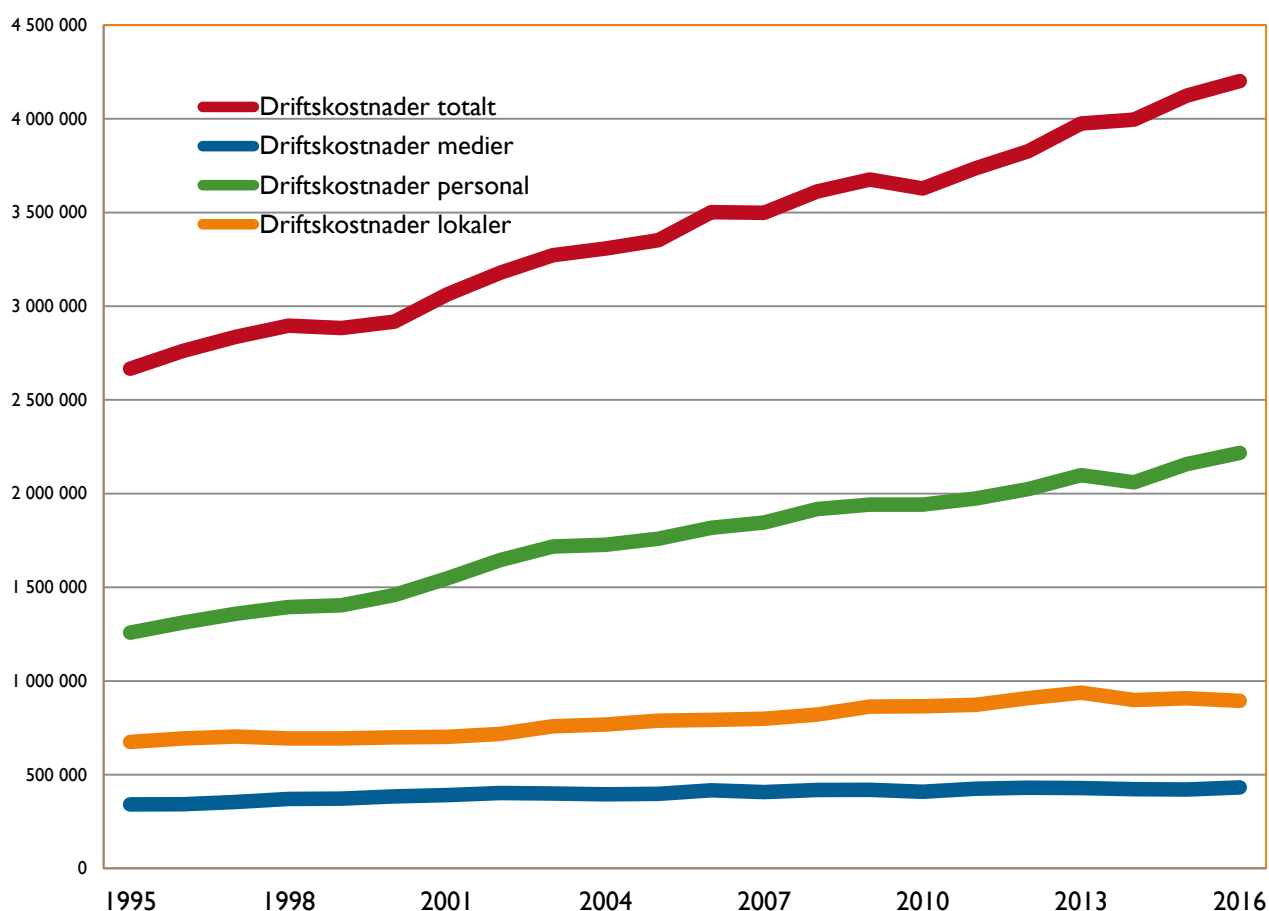
Stockholms och Vilhelminas kommuner kan tas som exempel. Vilhelmina kommun ska ge biblioteksservice till 6 800 invånare som är utspridda på en yta av 8 740 km². Stockholm har 936 000 invånare på 188 km². De ska båda enligt bibliotekslagen främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Att nyckeltalet för kommunens kostnader per invånare är dubbelt så högt i Vilhelmina är helt naturligt. Det går inte att sätta en prislapp på vad biblioteksverksamhet "ska" kosta eftersom förutsättningarna skiljer sig åt. Däremot kan man jämföra likvärdiga kommuner, med ungefär samma

yta och invånarantal som också har liknande skolbiblioteksverksamhet.

Det är huvudsakligen kommunerna och staten som bekostar de offentligt finansierade biblioteksverksamheterna. De regionala biblioteksverksamheterna ingår inte i beräkningen eftersom de inte ingår i urvalsramen.

Det förekommer ett stort bortfall av svar på variabeln lokalkostnader eftersom många bibliotek hävdar att de inte har några kostnader för lokaler eftersom de ingår i en större organisation som betalar dessa och de belastar därför inte bibliotekets budget. Det här gäller framför allt de svar som inkommit från olika typer av skolbibliotek.

Diagram 3: Driftskostnader för Sveriges folkbibliotek år 1995–2016, tkr.

Tabell 16: De offentligt finansierade bibliotekens driftskostnader 2015–2016. Olika bibliotekstyper.

	Kostnad fysiska medier	Kostnad e- medier	Kostnad lön och liknande avgifter	Kostnad personalens kompetens- utveckling	Kostnad lokaler och därtill hörande utgifter	Övriga drifts- kostnader	Totala driftskostnader kronor
Riket 2015	504 530 136	608 412 408	3 625 083 714	37 606 112	1 598 478 549	939 931 708	7 481 028 790
Förändring 2015–2016	3 %	7 %	3 %	5 %	0 %	-2 %	2 %
Riket 2016	520 031 625	653 822 240	3 750 255 788	39 485 566	1 597 727 166	922 199 478	7 658 389 789
Folkbibliotek	384 854 492	47 592 009	2 199 338 503	17 774 796	894 532 284	529 873 248	4 201 019 936
Skolbibliotek *)	42 137 057	5 300 215	176 442 051	1 532 740	21 706 341	9 279 979	274 844 783
Sjukhusbibliotek	11 516 095	51 091 300	81 964 099	1 353 178	12 532 985	17 303 353	175 761 010
Specialbibliotek	7 616 609	26 900 932	67 656 808	743 610	11 988 963	3 891 268	148 165 112
Universitets- och högskolebibliotek	64 355 839	488 568 593	951 647 836	14 201 552	561 310 271	196 715 143	2 276 799 234
Övriga bibliotek	9 551 533	34 369 191	273 206 491	3 879 690	95 656 322	165 136 487	581 799 714

*) Skattade driftskostnader för de skolbibliotek som inte svarat utifrån elevantal och skolform.

**) Delsummorna summerar inte helt till totalen därför att vissa bibliotek valde att endast svara på den obligatoriska nivån med ett totalvärde.

Tabell 17: De offentligt finansierade bibliotekens driftskostnader 2015–2016. Per län/region.

Län/region	Kostnad fysiska medier	Kostnad e-medier	Kostnad lön och liknande avgifter	Kostnad personalens kompetensutveckling	Kostnad lokaler och därtill hörande utgifter	Övriga driftskostnader	Totala driftskostnader kronor	Driftskostnad per invånare
Riket 2015	504 530 136	608 412 408	3 625 083 714	37 606 112	1 598 478 549	939 931 708	7 481 028 790	759
Riket 2016	520 031 625	653 822 240	3 750 255 788	39 485 566	1 597 727 166	922 199 478	7 658 389 789	766
Stockholm	100 509 081	214 930 819	1 065 469 056	11 948 821	461 914 440	335 039 924	2 222 714 844	980
Uppsala	23 798 014	64 979 073	180 572 685	3 702 228	79 231 475	47 833 471	490 922 646	1 358
Södermanland	13 354 362	2 235 221	70 643 650	513 003	27 664 838	17 577 393	132 114 467	459
Östergötland	23 178 682	36 676 442	155 632 798	1 827 398	76 620 463	45 221 673	340 141 770	752
Jönköping	19 014 238	10 818 657	90 791 223	1 021 998	35 536 753	20 914 903	177 987 772	505
Kronoberg	10 762 834	2 422 169	63 069 369	520 520	19 685 217	15 657 474	112 392 582	577
Kalmar	16 938 146	11 831 276	105 095 772	1 329 427	47 023 229	17 306 832	199 524 682	823
Gotland	2 879 036	371 800	19 853 338	93 639	7 506 515	5 796 495	36 500 823	629
Blekinge	8 113 199	6 088 174	45 561 661	155 610	16 659 636	11 774 007	93 158 987	588
Skåne	71 938 784	80 192 481	510 767 306	4 726 974	214 389 362	107 221 230	992 834 276	750
Halland	17 316 041	7 457 122	96 253 643	735 019	34 893 212	20 565 370	177 220 408	553
Västra Götaland	86 041 299	101 776 347	577 266 215	4 714 149	222 472 883	131 662 921	1 135 245 109	679
Värmland	13 507 355	10 678 962	87 201 920	662 953	46 923 688	18 945 499	178 389 777	639
Örebro	14 406 633	15 124 714	91 125 398	1 056 364	48 148 759	14 372 725	185 300 094	628
Västmanland	13 967 669	10 628 892	72 350 914	745 209	36 032 136	15 857 495	149 635 314	559
Dalarna	15 718 385	5 914 608	79 541 958	549 505	37 988 536	15 550 399	166 530 437	585
Gävleborg	16 110 815	7 140 995	86 766 664	715 327	36 092 190	20 676 537	167 502 528	589
Västernorrland	11 463 007	11 594 361	87 603 219	1 573 079	38 784 269	17 159 652	168 177 587	685
Jämtland	7 906 785	586 493	31 516 247	272 468	6 677 426	8 385 174	61 894 329	481
Västerbotten	19 414 913	37 800 543	152 469 527	1 489 950	65 768 732	19 469 148	296 352 412	1 115
Norrbotten	13 692 347	14 573 091	80 703 225	1 131 928	37 713 408	15 211 156	173 848 946	694

Tabell 18: Driftskostnad per invånare för folkbiblioteken i olika län 2015–2016.

Folkbibliotek	Kronor per invånare 2015	Kronor per invånare 2016
Riket	419	420
Stockholm	377	385
Uppsala	386	404
Södermanland	431	422
Östergötland	399	420
Jönköping	407	382
Kronoberg	497	507
Kalmar	503	486
Gotland	632	594
Blekinge	405	403
Region Skåne	443	448
Halland	429	444
Västra Götaland	411	412
Värmland	421	426
Örebro	397	411
Västmanland	390	395
Dalarna	443	438
Gävleborg	429	437
Västernorrland	377	432
Jämtland	439	456
Västerbotten	626	Svarsbortfall
Norrbotten	427	448

Kostnaderna för folkbiblioteksverksamheten varierar mellan olika län/regioner. I medeltal är driftskostnaderna för folkbiblioteksverksamheten 420 kronor per invånare med en variation mellan 382 till 594 kronor per invånare. Anledningen till de stora skillnaderna kan inte bara förklaras av befolkningstäthet och antal folkbibliotek per kvadratkilometer.

Kostnaderna för skolbiblioteksverksamheterna är ofta underskattade eftersom skolbiblioteken ingår i skolans budget och lokalkostnader, övriga materialkostnader etc. är svåra att skilja ut från skolans totala kostnader för sådant.

Tabell 19: De offentligt finansierade bibliotekens investeringsutgifter 2015–2016.

	Investeringsutgifter 2015	Investeringsutgifter 2016
Riket	128 952 621	180 281 586
Folkbibliotek	95 143 554	120 111 037
Skolbibliotek *)	2 720 647	3 388 336
Sjukhusbibliotek	787 869	227 451
Specialbibliotek	583 096	1 023 839
Universitets- och högskolebibliotek	21 128 880	38 925 923
Övriga bibliotek	8 588 575	16 605 000

*) Delvis skattade värden

Investeringsutgifter

Investeringsutgifter är kostnader som uppkommer i samband med ombyggnationer, inköp av fasta inventarier som är avskrivningsbara under ett flertal år och finansiella kostnader i samband med dessa utgifter. Bibliotekens investeringsutgifter ligger utanför beräkningarna för driftskostnaderna och de uppgick 2016 till drygt 180 miljoner kronor. Det är en ökning jämfört med föregående år. Det är framför allt folkbiblioteken som rapporterar att de haft kostnader för investeringar av den här arten. Totalt sett är troligen kostnaderna för bibliotekens investeringsutgifter underskattade eftersom det helt saknas uppgift från ett flertal biblioteksorganisationer.

Närmare en tredjedel av investeringsutgifterna på universitets- och högskolebiblioteken kan härröras till ombyggnaden av Kungliga tekniska högskolans bibliotek.

Kommunerna Jönköping, Malmö, Trollhättan, Stockholm och Örkellunga rapporterar att de satsat närmare 5 miljoner eller mer på biblioteken i form av investeringsutgifter.

Tabell 20: De offentligt finansierade bibliotekens egengenererade intäkter 2015-2016.
Per bibliotekstyp.

	Intäkt av projektmedel, sponsring och gåvor	Intäkt av sålda bibliotekstjänster	Intäkt av försenings-, reservationsavgifter och försäljning	Totalt antal egengenererade intäkter kronor
Riket 2015	60 728 144*)	140 348 891*)	86 897 487*)	315 949 440
Riket 2016	70 556 961*)	139 558 158*)	82 639 489*)	412 173 655
Folkbibliotek	51 324 224	75 395 954	66 359 636	199 004 819
Skolbibliotek	1 473 933	1 482 803	234 768	3 278 024
Sjukhusbibliotek	247 677	2 232 824	91 049	2 581 550
Specialbibliotek	3 542 720	426 717	175 925	4 271 461
Universitets- och högskolebibliotek	13 870 407	57 861 585	12 429 148	197 432 563
Övriga bibliotek	98 000	2 158 275	3 348 963	5 605 238

*) Delsummorna är grovt underskattade eftersom endast totalvärdet är obligatoriskt att besvara.

Egengenererade intäkter

I den nya biblioteksstatistiken frågas det inte efter alla typer av intäkter, bara de egengenererade. Anledningen till detta är att uppgifterna om utgifter generellt sett motsvarar de totala inkomsterna och de är ofta mer kompletta än uppdelning av inkomster brukat vara i den tidigare statistiken. Eftersom det också är känt att det är bibliotekens moderorganisationer och huvudmän som bekostar större delen av biblioteksverksamheterna fokuserar den nya statistiken på uppgifterna om den delen av inkomsterna som tidigare är okänd och egengenererad.

De rapporterade egengenererade intäkterna har ökat med 30 procent sedan föregående mätning.

Till viss del kan den stora ökningen av egengenererade intäkter förklaras av att fler biblioteksorganisationer nu rapporterat uppgifterna på ett korrekt sätt än tidigare. Vid omläggningen av statistiken uppstod först osäkerhet hos uppgiftslämnarna vilka intäkter som skulle ingå.

Folkbiblioteken genererar intäkter av sålda bibliotekstjänster till framför allt skolor eftersom det är vanligt att skolhuvudmän köper skolbibliotekstjänster istället för att anordna ett eget skolbibliotek på skolan.

Kista bibliotek. Foto: Elisabet Rundqvist.

Bestånd

De offentligt finansierade biblioteken har tillsammans tillgång till närmare 102 miljoner fysiska medier och 30 miljoner e-titlar. Det är en minskning med 2 procent jämfört med föregående mätning. Nedgången motsvarar 2 miljoner fysiska medier.

Det ligger nära till hands att tro att en ökning av e-baserade medier har ersatt de fysiska, men de offentligt finansierade biblioteken rapporterar även ett minskat e-titelbestånd.

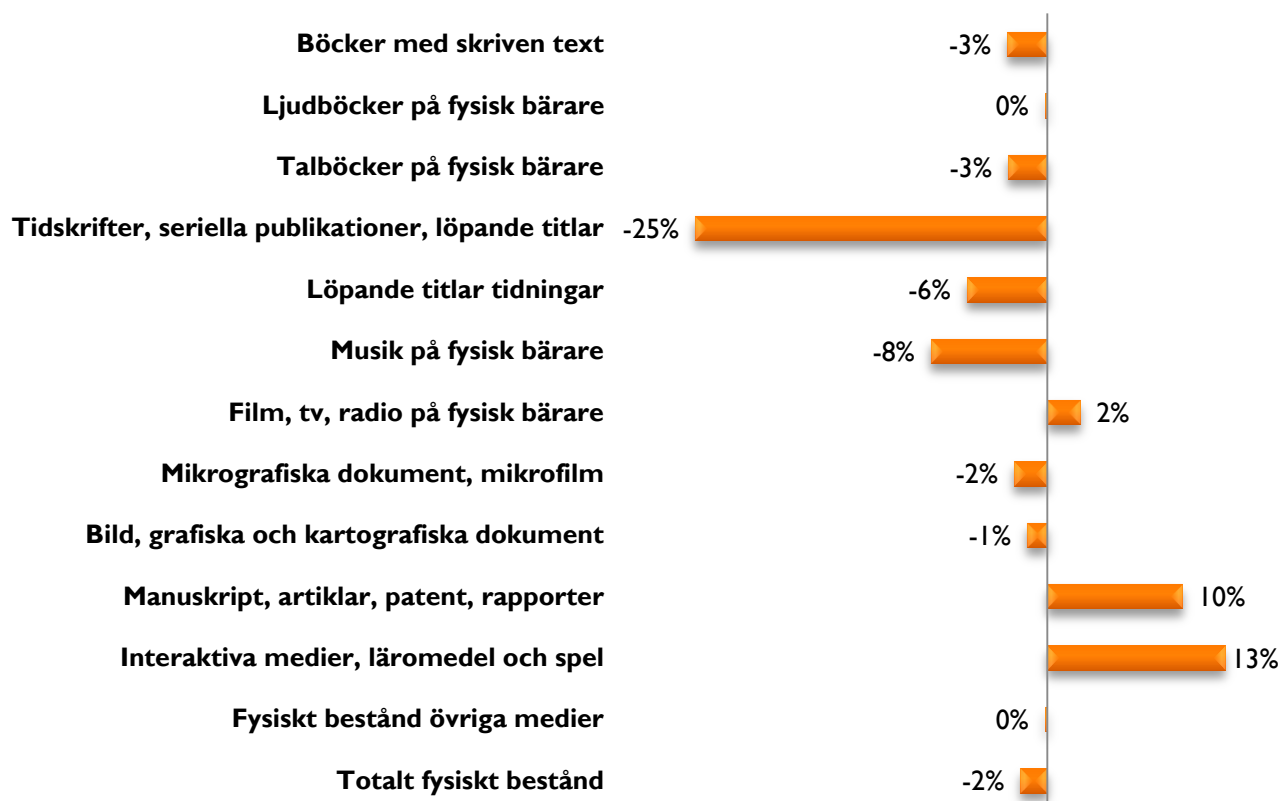
I genomsnitt finns nu 10 fysiska medier per invånare på de offentligt finansierade biblioteken, varav 3,6 medier per invånare finns på folkbiblioteken. På de offentligt finansierade biblioteken är två tredjedelar av det fysiska beståndet tryckta böcker med skriven text.

Även i årets sammanställning har det gjorts en kompensation för de skolbibliotek som inte besvarat undersökningen alls i form av medelvärde för de skolor som svarat uppdelat på olika elevantal. Uppgiften om det totala fysiska beståndet på landets skolbibliotek bör därför ses som ett närmevärde.

Folkbibliotekens totala rapporterade fysiska mediebestånd har minskat med 3 procent sedan föregående mätning.

Procentuellt sett är det främst bestånd av interaktiva medier, läromedel och spel som ökat mest sedan föregående mätning. Musik på ett fysiskt medium, till exempel cd-skiva, är det som minskat mest i antal av tidigare rapporterat bestånd.

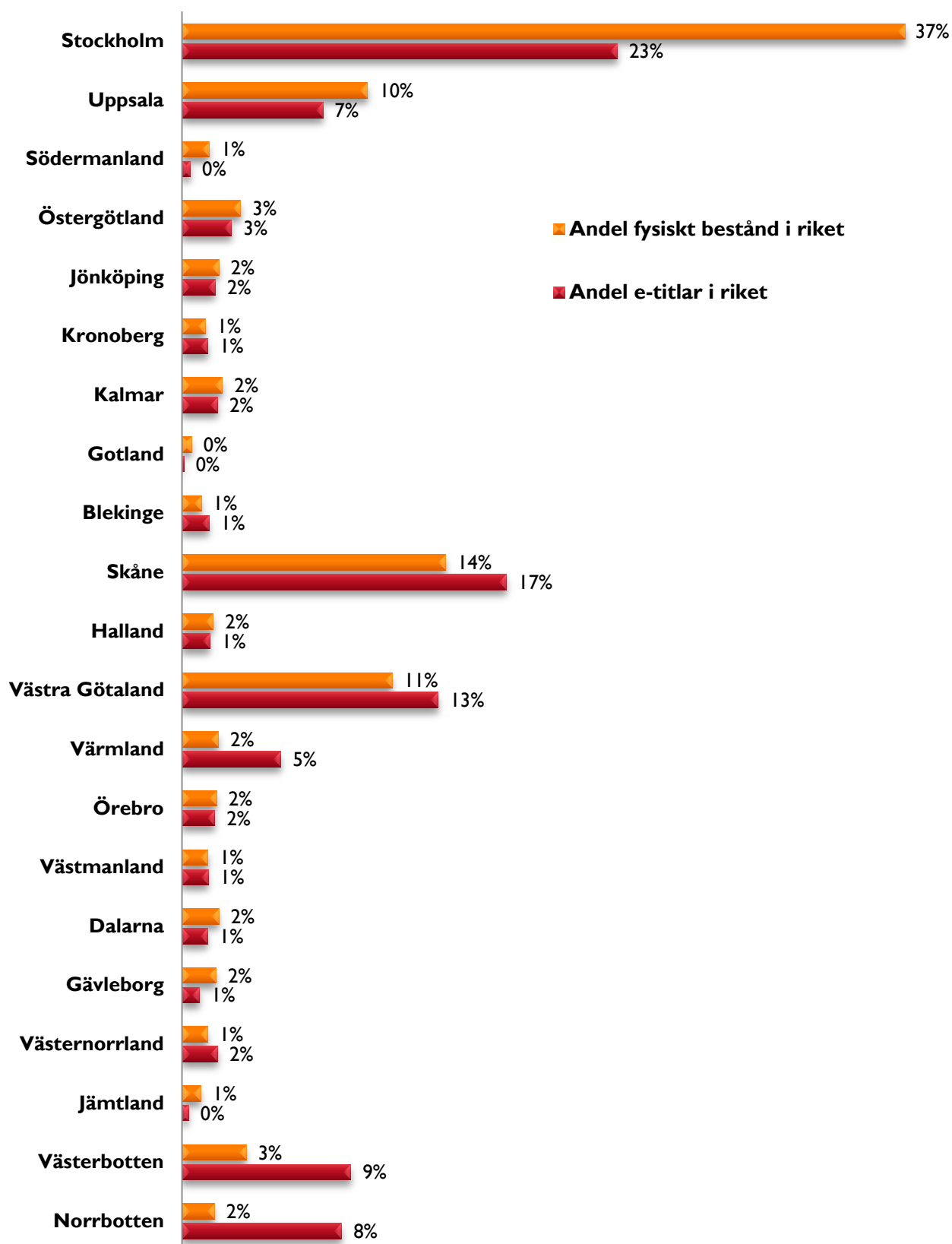
Diagram 4: Förändring i procent av det fysiska beståndet av olika mediekategorier på de offentligt finansierade biblioteken mellan 2015 och 2016.

Tabell 21: Totalt fysiskt bestånd 2015 och 2016 på olika bibliotekstyper samt förändring sedan föregående mätning.

	Totalt fysiskt bestånd	Förändring fysiskt bestånd	varav totalt fysiskt nyförvärv	Förändring fysiskt nyförvärv	Totalt bestånd e-titlar	Förändring bestånd e-titlar
Riket 2015	104 883 760		4 216 389		31 185 801	
Riket 2016	102 897 544	-2 %	3 439 940	-18 %	29 709 161	-5 %
Folkbibliotek	36 123 587	-3 %	2 375 603	4 %	8 236 129	-29 %
Skolbibliotek	10 576 465	9 %	725 675	17 %	689 525	18 %
Sjukhusbibliotek	603 287	-1 %	33 266	6 %	229 732	-53 %
Specialbibliotek	9 261 819	-3 %	30 740	-4 %	3 532 337	8 %
Universitets- och högskolebibliotek	26 702 871	-8 %	234 081	13 %	16 110 594	50 %
Övriga bibliotek	19 629 515	3 %	40 575	-96 %	910 844	-79 %

Diagram 5: Andel fysiskt bestånd och tillgång till e-titlar i olika län i förhållande till hela riket på de offentligt finansierade biblioteken 2016.

Tabell 22: Fysiskt bestånd per invånare på de offentligt finansierade biblioteken per län 2016.

Län/region alla bibliotekstyper 2016	Fysiskt bestånd per invånare
Riket 2016	10
Stockholm	17
Uppsala	27
Södermanland	5
Östergötland	7
Jönköping	6
Kronoberg	6
Kalmar	9
Gotland	9
Blekinge	6
Skåne	11
Halland	5
Västra Götaland	7
Värmland	7
Örebro	6
Västmanland	5
Dalarna	7
Gävleborg	6
Västernorrland	5
Jämtland	8
Västerbotten	13
Norrbotten	7

Antalet medier som finns på de offentligt finansierade biblioteken varierar kraftig mellan olika län. Att Stockholms län har så stor procentuell andel av de fysiska medierna i Sverige beror till stor del på att Kungliga biblioteket har sitt bestånd där och det utgör 19 procent av allt fysiskt bestånd på de offentligt finansierade biblioteken i Sverige som ingår i urvalsramen till undersökningen. Region Skånes samlade bestånd påverkas av Lunds universitet och Uppsala län av det fysiska beståndet på Uppsala universitetsbibliotek.

Tabell 23: Fysiskt bestånd per invånare på folkbiblioteken per län 2016.

Folkbibliotek 2016	Fysiskt bestånd per invånare
Totalt folkbibliotek	3,61
Stockholm	2,12
Uppsala	2,95
Södermanland	4,39
Östergötland	3,50
Jönköping	3,89
Kronoberg	4,80
Kalmar	5,77
Gotland	7,16
Blekinge	5,08
Skåne	3,45
Halland	3,44
Västra Götaland	3,47
Värmland	5,03
Örebro	3,94
Västmanland	3,96
Dalarna	5,37
Gävleborg	4,90
Västernorrland	4,07
Jämtland	6,75
Västerbotten	5,24
Norrbotten	4,76

Nyförvärv

Det ser vid en första anblick ut som att nyförvärvet av fysiska medier som biblioteken rapporterar minskat mycket, men en stor del av förklaringen ligger i att Kungliga biblioteket rapporterade en miljon bilder som nyförvärv 2015. Om KB avräknas är egentligen de totala nyförvärven för de övriga fysiska medierna en ökning med 7 procent år 2016 jämfört med 2015.

Nyförvärvsgraden av motsvarande fysiska bestånd har minskat något och uppgår nu till 3 procent på de offentligt finansierade biblioteken. Det är främst universitets- och högskolebiblioteken som minskat sitt fysiska nyförvärv jämfört med tidigare. Andelen nyförvärv på folkbiblioteken är 7 procent av motsvarande fysiska bestånd.

Bibliotekstyper som har många barn och unga som användare har en högre andel nyförvärv i förhållande till det fysiska beståndet, dels beroende på att medierna slits snabbare samtidigt som de bibliotekstyperna också lockar användare med att kunna erbjuda de nytvignna medierna. Att ha det allra senaste lockar användare och det syns också på att bibliotek som har en hög andel nyförvärv också i genomsnitt har en högre andel användare än de som inte har det.

E-titlar och databaser

Antalet licensierade databaser som de offentligt finansierade biblioteken har tillgång till är i stort sett oförändrat, totalt sett, jämfört med föregående mätning, men antalet enskilda titlar som rapporteras finnas databaserna har ökat.

En tredjedel av alla databaser som biblioteken tecknar avtal för är licensierade databaser som innehåller fakta eller nyheter av olika slag.

Folkbiblioteken erbjuder i genomsnitt tillgång till närmare nio olika licensierade databaser med e-medier. Det kan vara fråga om databaser där man kan ladda ned e-böcker, läsa tidningar och tidskrifter, släktforska eller läsa nyheter och söka fakta. De kommunala skolbiblioteken har ofta tillgång till vissa av de databaser som nås via de kommungemensamma licenser som rapporteras. Folkbiblioteken rapporterar tillsammans en 33 procentig ökning av tillgången till e-boktitlar.

Universitets- och högskolebiblioteken har tillsammans tillgång till fler licensierade databaser än vad alla folkbibliotek har tillsammans. Tillgången till antal licensierade databaser med olika former av e-medier på universitets- och högskolebiblioteken ökade sedan föregående mätning med 5 procent, vilket också illustreras av att det rapporterade antalet e-titlar ökade under året. På universitets- och högskolebiblioteken ökade beståndet av e-böcker med skriven text med 32 procent och e-baserade ljudböcker med 52 procent. Däremot har förvärvet av e-baserade seriella publikationer inte ökat lika mycket, totalt 4 procent.

Tabell 24: Fysiskt bestånd på de offentligt finansierade biblioteken 2016. Olika medietyper.

	Böcker med skriven text	Ljudböcker på fysisk bärare	Talböcker på fysisk bärare	Musik på fysisk bärare	Film, tv, radio på fysisk bärare	Mikro- grafiska dokument, mikrofilm	Bild, grafiska och karto- grafiska dokument	Manuskript, artiklar, patent, rapporter	Interaktiva medier, läromedel och spel	Fysiskt bestånd övriga medier	Totalt fysiskt bestånd *)
År 2015	69 455 981	1 200 206	750 433	1 189 538	1 498 289	1 790 513	8 333 910	2 073 102	98 758	17 964 547	104 883 760
Förändring 2015–2016	-3 %	0 %	-3 %	-8 %	2 %	-2 %	-1 %	10 %	13 %	0 %	-2 %
År 2016	67 453 340	1 198 000	729 200	1 090 368	1 533 694	1 747 547	8 211 469	2 273 034	111 295	17 932 291	102 897 544

*) Delsummorna summerar inte till totalen eftersom det fanns möjlighet att bara ange ett totalvärde för fysiskt bestånd.

Tabell 25: Tillgång till licensierade databaser 2015 och 2016. Per bibliotekstyp.

	Riket 2015	Riket 2016	Folk- bibliotek	Skol- bibliotek	Sjukhus- bibliotek	Special- bibliotek	Universitets- och högskolebibliotek	Övriga bibliotek
Antal licensierade databaser med e-böcker, monografier, ljudbok, talbok	1 273	1 396	341	449	17	31	536	22
Antal licensierade databaser tidskrifter, periodika, seriella publikationer	1 585	1 655	213	289	59	88	993	13
Antal licensierade tidningsdatabaser	699	680	293	270	1	38	65	13
Antal licensierade bibliografiska databaser	1 486	1 433	312	182	88	32	787	32
Antal licensierade fakta- och nyhetsdatabaser	3 084	2 989	1 191	938	35	61	742	22
Antal licensierade kartografiska- och bilddatabaser	166	153	65	52	4	3	28	1
Antal licensierade databaser film, tv, interaktiva kurser	204	194	26	110	1	0	57	0
Antal licensierade databaser musik	126	99	57	8	0	0	34	0
Egen publikationsdatabas och/eller egendigitaliserade samlingar	148	133	27	40	3	6	49	8
Totalt antal licensierade databaser	9 432	9 425	2 653	2 573	208	267	3 613	111

Tabell 26: Bestånd av skönlitteratur i form av tryckta böcker och seriella publikationer 2015 och 2016 på de offentligt finansierade biblioteken.

	2015	2016	Förändring 2015-2016
Riket	21 390 078	22 521 992	5 %
Folkbibliotek	17 398 687	17 791 833	2 %
Skolbibliotek	3 338 853	3 893 459	17 %
Sjukhusbibliotek	154 642	141 006	-9 %
Specialbibliotek	28 883	20 615	-29 %
Universitets- och högskolebibliotek	323 703	574 231	77 %
Övriga bibliotek	145 310	100 848	-31 %

Tabell 27: Bestånd av referenslitteratur i form av tryckta böcker och seriella publikationer 2015 och 2016 på de offentligt finansierade biblioteken.

	2015	2016	Förändring 2015-2016
Riket	2 174 885	2 030 896	2 %
Folkbibliotek	1 059 432	1 081 256	10 %
Skolbibliotek	231 903	255 697	-14 %
Sjukhusbibliotek	7 368	6 342	32 %
Specialbibliotek	167 618	222 086	-27 %
Universitets- och högskolebibliotek	516 605	377 517	-54 %
Övriga bibliotek	191 959	87 998	2 %

Skönlitteratur

Det finns oförändrat totalt 21 miljoner skönlitterära verk på de offentligt finansierade biblioteken. Skönlitteraturen definieras i frågan som tryckta böcker eller seriella publikationer som har signum H enligt SAB eller enligt Dewey 800–899. Det är dock känt att värdet är en underskattning eftersom forskningsbiblioteken ofta har en annan uppmärkning av sina medier.

Det är naturligt nog främst folk- och skolbibliotek som har bestånd av skönlitteratur. På folkbiblioteken utgör andelen skönlitteratur hälften av motsvarande antal i det fysiska beståndet.

Referensexemplar

Det finns oförändrat 2 miljoner medier som är katalogiserade som referensexemplar, det vill säga medier som man inte får låna med hem på de offentligt finansierade biblioteken. Frågan finns med i undersökningen för att Sveriges författarfond använder uppgiften för jämförande beräkningar av författarersättningen som utgår för utlåningen från folk- och skolbibliotek.

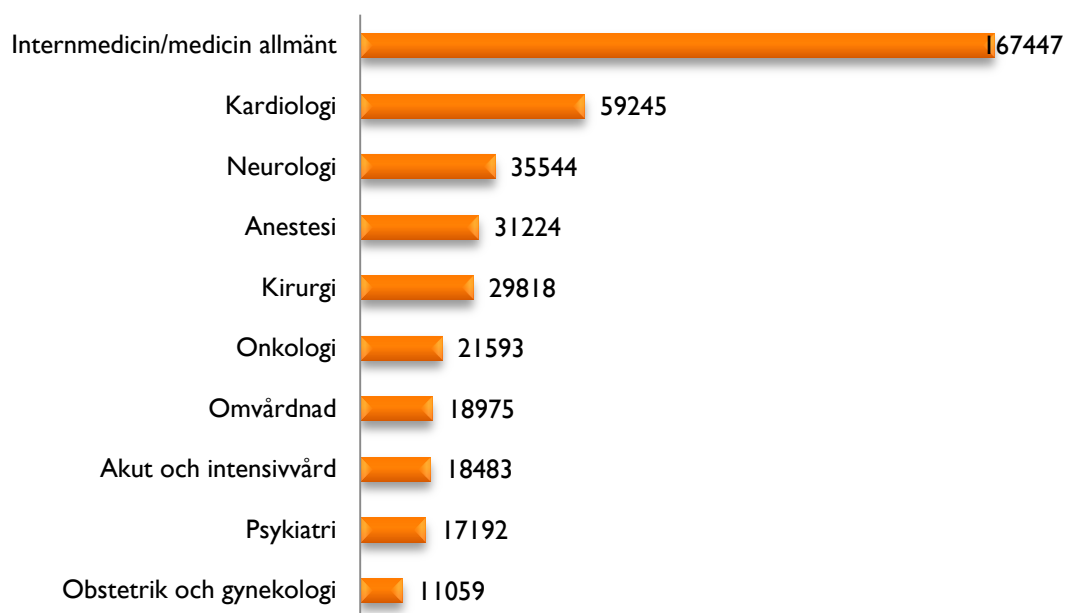
1,3 miljoner av referensexemplaren finns på folk- och skolbibliotek. Ingen uppräknig av antal referensexemplar har gjorts för att kompensera för bortfallet av svarande skolbibliotek, varför värdet är en underskattning.

För att på ett samlat sätt åskådliggöra sjukhusbibliotekens användning av e-medier via Eira-samarbetet redovisas här uppgifter som inte är en del av Sveriges officiella biblioteksstatistik.

Sjukhusbibliotekens tillgång till e-medier

Landstingssamarbetet Eira drivs och förvaltas av Inera och ger all hälso- och sjukvårdspersonal som verkar på landstingsnivå i Sverige tillgång till forskningsresultat. Kostnaden för de gemensamma licensavtalen fördelas solidariskt mellan landsting och regioner, baserat på antal invånare per landsting/region och inte hur mycket de används av respektive landsting. Snittkostnaden per nedladdad artikel var 35 kronor 2014, 29 kronor 2015 och 35 kronor 2016.

Tillgången till vetenskaplig information behövs inom alla discipliner inom vården. Antalet nedladdningen av artiklar från Eira varierar beroende på ämnesområde:

Dessa uppgifter är inte en del av Sveriges officiella biblioteksstatistik.

Användningen av Eira i olika landsting 2016.

	Sökningar i databaser	Nedladdning av e-böcker	Nedladdning av tidskrifter	Kostnader
Blekinge	266	2 177	14 045	8 400 314
Dalarna	745	1 589	22 849	1 333 502
Gotland	67	128	3 401	1 068 820
Gävleborg	672	705	23 232	1 680 810
Halland	530	454	20 967	1 310 856
Jämtland	787	152	9 622	721 062
Jönköping	918	3 954	33 487	895 217
Kalmar	452	2 389	24 230	216 999
Kronoberg	510	1 712	14 854	588 181
Norrbottnen	298	298	17 307	4 910 357
Skåne	1 660	2 171	167 996	1 184 520
Stockholm	3 540	7 216	342 124	6 211 426
Sörmland	273	3 220	20 769	1 040 353
Uppsala	877	1 758	71 672	1 097 773
Värmland	507	992	20 811	995 756
Västerbotten	556	883	36 791	1 059 362
Västernorrland	471	343	13 849	1 063 339
Västmanland	1 143	439	20 359	922 006
Västra Götaland	2 922	4 190	175 065	480 367
Örebro	975	1 788	70 876	995 330
Östergötland	763	1 435	53 246	943 919
Summa riket	18 932	37 993	1 178 413	37 120 268

Under 2016 fanns 1 636 titlar av olika e-tidskrifter och 2 415 titlar e-böcker som de landstingsanställda kunde ta del av. I avtalet finns också tillgång till en databas. Alla landsting ökade antalet nedladdningar av tidskrifter 2016 per 1 000 invånare, störst ökning hade Kalmar (36 %) som stängt alla enskilda fysiska sjukhusbibliotek och lagt ut verksamheten på Linnéuniversitetet.

Kista bibliotek. Foto: Elisabet Rundqvist.

Användning och lån

Utlåningen och användningen av de offentligt finansierade bibliotekens fysiska medier är fortfarande omfattande, men den har minskat.

Totalt sett uppgår de offentligt finansierade bibliotekens utlåning av fysiska medier till drygt 76,7 miljoner lån, vilket är en minskning med 3 procent jämfört med föregående mätning. Minskningen utgör total 2,2 miljoner fysiska lån.

Därtill kommer användningen av e-medier. Den totala användningen av bibliotekens elektroniska samlingar har ökat med 26 miljoner aktiviteter i form av sökningar eller nedladdningar. Totalt sett rapporterades i år 151 miljoner sökningar och nedladdningar ifrån licensierade databaser som biblioteken betalar för.

Svaren på frågan om användningen av de elektroniska medierna blev dock lidande av att biblioteken inte alltid kunde erhålla användningsstatistik från e-leverantörerna. Därför är uppgifterna om e-användningen troligen grovt underskattade för alla bibliotekstyper *utom* universitets- och högskolebiblioteken samt sjukhusbiblioteken. Det är också de bibliotekstyper som dominerar användningen av e-medier.

I genomsnitt görs 7,5 fysiska lån per invånare på de offentlig finansierade biblioteken, jämfört med 7,8 året innan. 6,1 av dessa fysiska lån görs på ett folkbibliotek. Totalt sett är 30 procent av alla lånen i landet ett omlån av ett redan lånat fysiskt medium.

Den fysiska utlåningen på de kommunala folkbiblioteken har återigen minskat. Totalt sett är nedgången 4 procent sedan föregående mätning. I praktiken utgör det en minskning av 2,3 miljoner lån sedan föregående mätning.

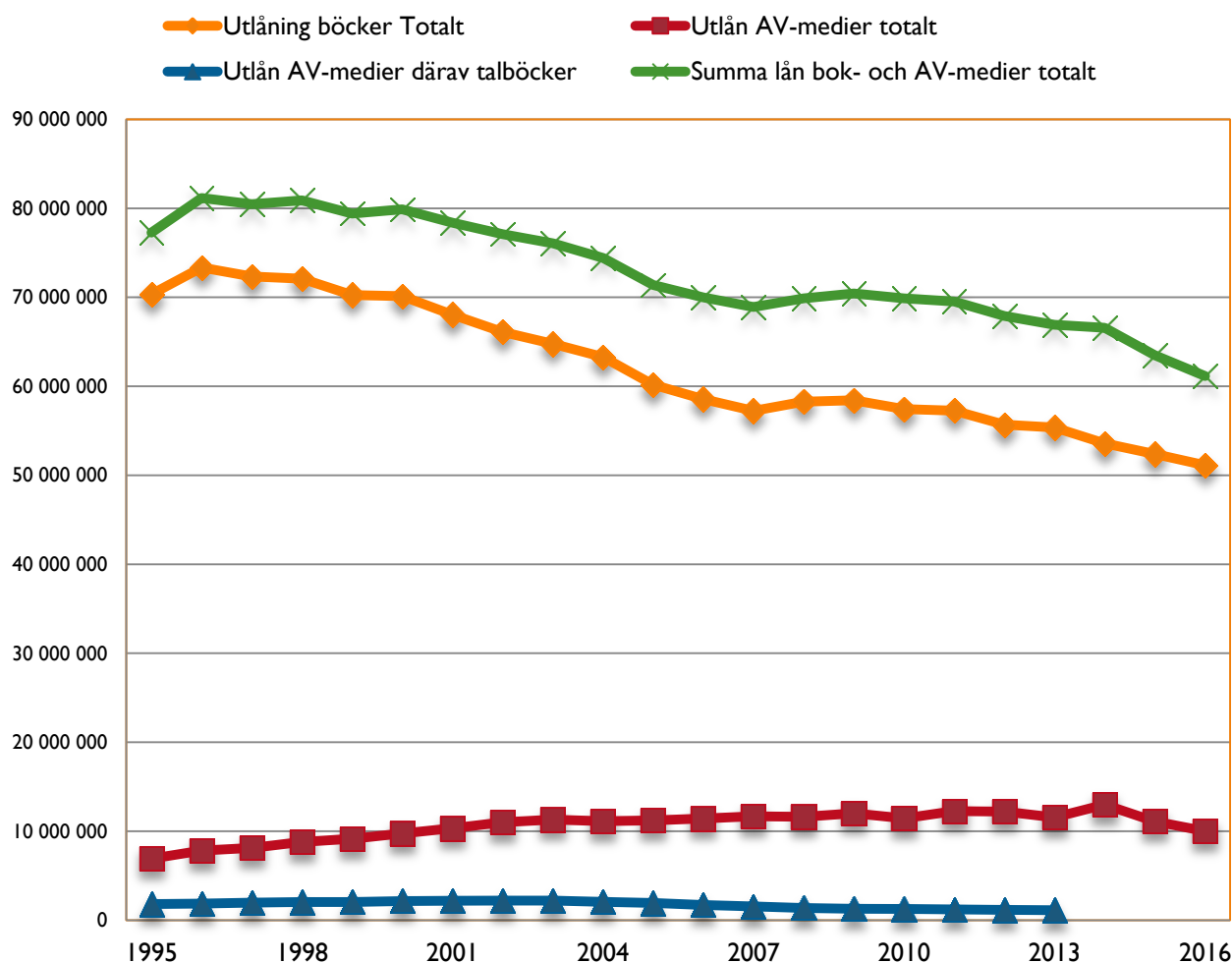
Folkbibliotekens utlåning minskar i takt med att folkbiblioteken i Sverige läggs ned men under de senaste åren har samtidigt antalet övriga utlåningsställen, där vidare låneregistrering inte sker, ökat dramatiskt och det medför att det nu sker en användning av folkbibliotekens medier som är dold i statistiken.

Det skiljer mycket mellan hur stor utlåningen är per invånare i de olika länen på de offentligt finansierade biblioteken. I genomsnitt gjordes 7,5 lån per invånare 2016, vilket är en minskning från 7,8 föregående år. Vissa skillnader mellan åren kan förklaras av svarsbortfall. Folkbibliotekens svarsbortfall har dock kompletterats med föregående års värde, då värde saknats.

Att det skiljer så mycket mellan olika län kan inte bara förklaras av att vissa län har stora universitetsbibliotek med omfattande utlåning.

Tabell 28: Antal fysiska lån på de offentligt finansierade biblioteken 2015–2016.
Per län/region.

Län/region	Totalt antal fysiska lån 2015	Antal fysiska lån per invånare 2015	Totalt antal fysiska lån 2016	Antal fysiska lån per invånare 2016
Riket	76 769 203	7,8	74 529 126	7,5
Stockholm	13 577 542	6,1	12 910 844	5,7
Uppsala	3 187 278	9,0	3 096 328	8,6
Södermanland	1 863 028	6,6	1 774 620	6,2
Östergötland	3 684 298	8,3	3 566 419	7,9
Jönköping	2 558 359	7,4	2 471 885	7,0
Kronoberg	1 686 022	8,8	1 691 748	8,7
Kalmar	2 304 103	9,7	2 233 570	9,2
Gotland	553 467	9,6	498 340	8,6
Blekinge	829 402	5,3	1 091 293	6,9
Skåne	10 622 761	8,1	10 268 535	7,8
Halland	3 118 882	9,9	2 824 528	8,8
Västra Götaland	12 885 902	7,8	12 671 895	7,6
Värmland	2 039 180	7,4	2 052 523	7,3
Örebro	2 154 991	7,4	2 153 367	7,3
Västmanland	1 908 025	7,2	1 621 531	6,1
Dalarna	2 063 876	7,3	2 174 828	7,6
Gävleborg	2 253 838	8,0	2 153 958	7,6
Västernorrland	1 656 857	6,8	1 680 016	6,8
Jämtland	996 947	7,8	915 451	7,1
Västerbotten	4 924 694	18,7	4 845 467	18,2
Norrbotten	1 899 752	7,6	1 831 980	7,3

Diagram 6: Utlån av fysiska medier på folkbiblioteken 1995–2016.**Tabell 29: Antal fysiska lån på de offentligt finansierade biblioteken, olika bibliotekstyper 2014–2016.**

	Antal fysiska lån 2014 *)	Antal fysiska lån 2015	Antal fysiska lån 2016	Förändring 2015-2016
Riket	76 775 918 *)	76 769 203	74 529 126	-3 %
Folkbibliotek	64 976 438	63 483 816	61 146 957	-4 %
Skolbibliotek	3 477 106	4 907 472 **)	5 355 871	9 %
Sjukhusbibliotek	655 689	663 081	665 604	0 %
Specialbibliotek	156 388 *)	152 157	152 357	0 %
Universitets- och högskolebibliotek	7 466 220	7 421 834	7 088 816	-4 %
Övriga bibliotek	44 077	140 843	119 521	-15 %

*) Korrigerat sedan slutpublicering 2014.

**) Uppräknat tal för kompensation av bortfall.

Tabell 30: Antal lokala fysiska lån vid folk- och högskolebiblioteken 2010–2015. Jämförbara mediekategorier.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Folkbib- liotek	68 422 014	68 509 271	67 384 284	66 964 673	66 576 438	63 483 816	61 146 957
Högskole- bibliotek	9 290 632	8 717 373	8 645 172	7 896 862	7 466 220	7 421 834	7 088 816

Tabell 31: Antal fysiska lån, olika mediekategorier, på de offentligt finansierade biblioteken 2015–2016.

	Antal utlån 2015 *)	Antal utlån 2016 *)	Förändring 2015–2016
Totalt antal fysiska lån	76 769 203	74 529 126	-3 %
Fysiska böcker med skriven text	64 440 656	63 136 575	-2 %
Ljudböcker på fysiska bärare	3 187 615	2 728 258	-14 %
Talböcker på fysisk bärare	979 905	914 410	-7 %
Fysiska tidskrifter, seriella publikationer	1 682 005	1 585 048	-6 %
Fysiska tidningar	56 166	52 097	-7 %
Musik på fysisk bärare	796 349	641 657	-19 %
Film, tv, radio på fysisk bärare	2 487 481	2 263 466	-9 %
Mikrografiska dokument	4 299	4 251	-1 %
Bild, grafiska- och kartografiska dokument	12 463	10 201	-18 %
Manuskript, artiklar, patent och rapporter	173 068	168 763	-2 %
Interaktiva medier, läromedel och spel	316 503	314 442	-1 %
Övriga medietyper	877 102	830 687	-5 %

*) Delsummorna summerar inte till totalen på grund av att de svarande kunde välja att bara uppge totalvärdet.

Användning av e-medier

Det görs i genomsnitt 7,9 nedladdningar av e-medier per invånare, vilket kan jämföras med 7,2 år 2015. Oftast e-böcker, samt totalt 65 miljoner sökningar i databaser. De totala rapporterade e-aktiviteterna, oavsett om det är sökningar eller nedladdningar har ökat med 21 procent sedan föregående mätning.

Eftersom olika bibliotekstyper har olika avtal för användning av e-medier används här både begreppen användning och lån. På folk- och skolbiblioteken blir en nedladdad e-bok avaktiverad efter en viss tid och kan därför betraktas som ett lån.

Den fysiska utlåningen på högskolebiblioteken minskar samtidigt som användningen av e-medier ökar. Sedan föregående mätning har deras fysiska utlåning minskat med 4 procent.

Utlåningen på skolbiblioteken har i årets sammanställning skattats för de skolbibliotek som inte besvarade undersökningen. Skattningen utgick ifrån antalet utlån per elev som de svarande skolbiblioteken uppgav.

Tabell 32: Användningen av de elektroniska samlingarna på de offentligt finansierade biblioteken 2015–2016. Underskattade värden.

	Total aktivitet e-medier 2015, justerade värden efter slutlig publicering	Total aktivitet e-medier 2016	Totalt antal sökningar i licensierade databaser	Totalt antal nedladdningar från licensierade databaser	Totalt antal nedladdade sektioner eller timmar från licensierade databaser
Riket	127 418 771	150 754 656	64 878 206	79 162 295	6 714 156
Folkbibliotek	4 264 605	5 376 413	2 109 001	2 524 292	743 120
Skolbibliotek	538 030	391 282	269 201	73 313	48 769
Sjukhusbibliotek	1 638 088	1 767 064	518 748	1 114 975	133 341
Specialbibliotek	2 813 065	1 303 507	438 173	726 389	138 945
Universitets- och högskolebibliotek	117 165 044	139 032 576	59 788 154	73 594 450	5 649 972
Övriga bibliotek	999 939	2 883 814	1 754 929	1 128 876	9

Totalt sett görs 88 procent av de fysiska lånen på bibliotek som har kommunal huvudman.

Tryckta böcker dominerar helt den fysiska utlåningen. Totalt sett är 85 procent av den fysiska utlåningen böcker med skriven text.

Det sammanlagda antalet e-nedladdningar, till exempel av e-böcker, per invånare är 7,9 stycken (7,2 år 2015). Det är huvudsakligen högskolebiblioteken som gör att siffran är hög. I medeltal sker 0,3 (0,2 år 2015) e-nedladdningar per invånare från folkbiblioteken.

E-boksutlåningen på folkbiblioteken har ökat med 25 procent sedan föregående mätning och uppgår nu till närmare 1,9 miljoner nedladdade e-böcker.

Läsesalslån

Alla medier kan inte lånas hem. Medierna är så unika att de endast är tillgängliga för användarna på plats i biblioteken. De lånas då ut som läsesalslån till användarna. Detta sker främst på forskningsbiblioteken i landet. Antalet läsesalslån tillkommer till den totala uppgiften om antal utlån på biblioteken.

Vissa brister i underlaget till beräkningar av läsesalslån gör att ingen rikssiffra rapporteras.

Det bibliotek i landet där det förekommer flest läsesalslån är Kungliga biblioteket, vilket rapporterade 72 206 stycken läsesalslån under 2016.

Fjärrlån

Några av förklaringarna till förändringarna av fjärrlånen i Sverige är att allt fler titlar finns på e-medier och det går till exempel vanligen inte att fjärrlåna e-medier. En annan vanlig anledning är att bibliotek i allt högre utsträckning väljer att köpa in efterfrågad litteratur istället för att fjärrlåna.

Det har gjorts en justering i rapporteringen av antal fjärrlån för det som rapporterades 2015. Det kan därigenom konstateras att biblioteken rapporterar 9 procents minskning av fjärrutlåningen och 4 procents minskning av fjärrinlåningen jämför med föregående mätning.

Tabell 33: Antal fjärrinlån och fjärrutlån från och till de offentligt finansierade biblioteken 2015–2016.

	Fjärrutlån inom Sverige	Fjärrutlån utanför Sverige	Totalt antal fjärrutlån	Fjärrinlån inom Sverige	Fjärrinlån utanför Sverige	Totalt antal fjärrinlån
Riket 2015	335 870	15 251	388 498	282 258	31 522	334 334
Förändring 2015–2016	-6 %	10 %	-9 %	0 %	-3 %	-4 %
Riket 2016	315 251	16 722	353 352	281 774	30 667	321 730
Folkbibliotek	164 644	445	175 226	210 914	1 836	218 893
Skolbibliotek	1 272	0	1 469	9 312	51	10 263
Sjukhus- bibliotek	951	39	990	10 141	9 231	19 372
Special- bibliotek	5 654	1 381	12 624	1 869	1 063	2 978
Universitets- och högskole- bibliotek	135 506	11 475	152 329	47 114	18 310	67 603
Övriga bibliotek	7 224	3 382	10 714	2 424	176	2 621

Stockholms stadsbibliotek. Foto: Elisabet Rundqvist.

Besök och aktiva låntagare

Det finns två typer av besök på biblioteken. De fysiska och de virtuella. Drygt 85 miljoner fysiska besök gjordes 2016 på de offentligt finansierade biblioteken.

Det är minskning med 3 procent jämfört med det totala antal fysiska besök som rapporterades 2015. I reella tal utgör minskningen 2,3 miljoner fysiska besök. Även det totala antalet rapporterade webbesök har minskat något.

Fysiska besök

Det nya sättet att ha fysiskt öppna biblioteksytor med ett flertal ingångar och lokaler som ligger tillsammans med kaféer och entréer till andra

funktioner försvårar traditionell besöksräkning av de fysiska besöken i bibliotekslokalerna. I skolor händer det att skolbiblioteket ligger öppet i samband med andra funktioner och passager. Alla serviceställen i landet har heller inte automatiska besöksräknare eller har möjlighet för att göra manuella räkningar under vissa tillfällen under året för att kunna möjliggöra skattningar. Vid de övriga obemannade serviceställen där vidare låneregistrering inte sker, registreras inga besök och dessa övriga utlåningsställen har ökat kraftigt på senare år då allt fler av de bemannade biblioteken, där besöken mäts, läggs ned.

Kända faktorer som ökar antalet besök är naturligtvis närheten till ett bibliotek och

öppettider som passar användarna. Även attraktiva bibliotekslokaler som ligger i närheten av annan service, en hög andel nyförvärv och publika aktivitetstillfällen bidrar till högre antal besök.

Det minskade antalet besök som rapporteras detta år kan till stor del tillskrivas det faktum att det inte ingår lika många bibliotek inom urvalsramen som vid föregående mätning. Färre bibliotek leder till färre registrerade besök.

Folkbiblioteken redovisar att de tappat närmare en miljon besök sedan föregående mätning, trots att fler skolbibliotek ingår i folkbibliotekens redovisning. Totalt sett utgör de fysiska besöken på folkbiblioteken 76 procent av alla rapporterade biblioteksbesök på de offentligt finansierade biblioteken samlat. Folkbiblioteken rapporterar 6,3 besök per invånare jämfört med 6,7 året innan. Variationen mellan antal besök per invånare på folkbiblioteken i olika kommuner är stor, däremot utslaget på de olika länen blir variationen kring riksnedvärdet något mindre 5,3–9,1.

Antalet fysiska besök totalt sett per invånare på alla de offentligt finansierade biblioteken varierar mellan olika län. Till viss del kan variationen förklaras av om länet har många forskningsbibliotek eller inte. Det finns län som helt saknar både specialbibliotek eller universitets- och högskolebibliotek.

Virtuella besök

De virtuella besöken tenderar över tid att öka, men för året noteras en viss nedgång i rapporterade webbesök. Ändå rapporteras närmare 65 miljoner virtuella besök på bibliotekens startsidor. En bidragande anledning till den rapporterade nedgången är ett bortfall av svarande folkbibliotek på frågan.

Det förekommer att det finns problem med att mäta antalet besök via webben. Olika system rapporterar olika typer av värden och allt fler webbplatser har allt fler ingångar till informationen, så det traditionella sättet att mäta antalet besök på startsidan ger inte alltid hela bilden av hur antalet besök på bibliotekens webbplatser ser ut. Det kan dock konstateras att nedgången i antalet fysiska besök inte kompenseras av ett ökat antal virtuella besök.

Observera att det är vanskligt att jämföra antalet webbesök mellan olika biblioteksorganisationer eftersom det förekommer så många olika sätt att mäta besöken på. Jämförelser bör bara göras över tid inom den enskilda organisationen.

Universitets- och högskolebiblioteken är välbesökta av studenterna även om antalet rapporterade fysiska besök minskat med 10 procent sedan 2015. Under 2016 gjordes närmare 15 miljoner fysiska besök av de närmare 300 000 studenterna, anställda och forskare. Samtidigt ökar de virtuella besöken i universitets- och högskolebibliotekens Discoverysystem med 5 procent och antalet unika IP-nummer som besöker bibliotekens webbplatser ökar med 16 procent. Utvecklingen ligger i linje med den ökade användningen av e-medier inom sektorn.

Tabell 34: Besök på de offentligt finansierade biblioteken 2015–2016. Per bibliotekstyp.

	Antal fysiska besök på bemannade serviceställen	Antal virtuella besök på extern webbsida, startsidan	Antal besök av unika IP-nummer på webbplatsen	Antal sökningar i bibliotekets OPAC	Antal sökningar i bibliotekets Discoverysystem
Riket 2015	87 980 391	64 781 569	23 774 454	39 078 277	185 754 296
Förändring 2015–2016	-3 %	-2 %	7 %	-32 %	3 %
Riket 2016	85 640 314	63 167 701	25 519 263	26 514 857	192 051 686
Folkbibliotek	65 036 723	41 990 015	16 813 469	14 110 933	2 943 235
Skolbibliotek	4 983 590	485 497	78 657	291 749	-
Sjukhusbibliotek	653 200	269 140	58 915	680 611	823 419
Specialbibliotek	173 784	560 721	122 289	723 011	417 200
Universitets- och högskolebibliotek	14 617 856	17 945 604	8 129 670	9 718 558	187 867 832
Övriga bibliotek	175 161	1 916 724	316 263	989 995	-

Tabell 35: Besök på de offentligt finansierade biblioteken 2015–2016 per invånare. Per län.

Län/region	Fysiska besök per invånare 2015	Fysiska besök per invånare 2016	Utveckling antal fysiska besök 2015–2016
Riket	8,93	8,57	-3 %
Stockholm	8,85	8,34	-4 %
Uppsala	12,81	12,25	-2 %
Södermanland	7,85	7,71	0 %
Östergötland	9,96	10,28	5 %
Jönköping	7,84	7,80	1 %
Kronoberg	7,93	6,76	-13 %
Kalmar	9,54	9,29	-1 %
Gotland	8,13	8,09	1 %
Blekinge	-	-	Ingen jämförelse pga. svarsbortfall
Skåne	9,68	8,86	-7 %
Halland	8,42	8,40	2 %
Västra Götaland	8,44	8,19	-2 %
Värmland	8,91	8,42	-4 %
Örebro	7,95	7,71	-2 %
Västmanland	7,17	7,31	3 %
Dalarna	7,60	7,76	3 %
Gävleborg	8,17	8,20	1 %
Västernorrland	10,86	7,01	-35 %
Jämtland	9,41	9,29	0 %
Västerbotten	12,80	13,13	4 %
Norrbottn	7,92	7,72	-2 %

Tabell 36: Antal aktiva låntagare på de offentligt finansierade biblioteken 2015–2016.
Per bibliotekstyp.

	Antal aktiva låntagare som är kvinnor	Antal aktiva låntagare som är män	Antal aktiva institutionslångtagare	Totalt antal aktiva användare	Andel aktiva låntagare som är kvinnor	varav aktiva användare som är under 18 år
Riket 2015	1 501 050	934 563	144 877	3 496 573	63 %	662 421
Riket 2016	1 567 629	997 619	151 216	3 440 792	61 %	696 244
Folkbibliotek	1 287 539	798 141	114 512	2 639 525	62 %	434 779
Skolbibliotek	95 558	89 252	16 389	398 667	52 %	229 706
Sjukhusbibliotek	31 888	10 524	2 236	45 973	75 %	149
Specialbibliotek	1 340	881	1 881	20 875	60 %	9
Universitets- och högskolebibliotek	120 505	70 466	14 814	275 214	63 %	152
Övriga bibliotek	30 799	28 355	1 384	60 538	52 %	31 449

Tabell 37: Antal aktiva låntagare på de offentligt finansierade biblioteken 2015–2016.
Per län/region.

Län/region	Antal aktiva låntagare som är kvinnor	Antal aktiva låntagare som är män	Antal aktiva institutionslångtagare	Totalt antal aktiva låntagare	varav aktiva låntagare som är under 18 år
Riket 2015	1 501 050	934 563	144 877	3 496 573	662 421
Riket 2016	1 567 629	997 619	151 216	3 440 792	696 244
Stockholm	426 060	274 810	27 218	848 939	216 413
Uppsala	32 862	21 902	3 228	129 965	28 941
Södermanland	37 476	25 602	3 262	90 418	19 187
Östergötland	77 176	48 754	3 154	136 341	40 071
Jönköping	51 079	30 252	5 436	97 233	21 823
Kronoberg	37 542	24 086	3 352	71 595	21 743
Kalmar	53 560	33 907	7 504	96 588	19 038
Gotland	12 181	6 714	571	20 166	5 075
Blekinge	21 085	14 491	1 332	50 017	12 058
Skåne	205 475	126 102	15 633	473 816	74 705
Halland	27 539	17 266	3 746	98 064	15 295
Västra Götaland	256 684	163 483	29 426	582 103	91 308
Värmland	52 722	27 319	3 426	95 041	18 130
Örebro	44 972	26 118	4 199	91 449	21 033
Västmanland	40 222	27 145	5 493	81 389	19 783
Dalarna	43 372	34 011	9 264	96 034	7 870
Gävleborg	45 823	30 457	11 889	90 470	23 323
Västernorrland	36 169	22 758	5 437	74 565	15 967
Jämtland	20 239	12 787	1 391	39 650	5 702
Västerbotten	10 300	7 844	1 862	109 298	3 512
Norrbotten	35 091	21 811	4 393	67 651	15 268

*) Delsummorna summerar inte till totalen eftersom det fanns möjlighet att endast lämna totalvärde.

Aktiva låntagare

I den nya biblioteksstatistiken följer definitionen på vem som är en aktiv låntagare den internationella standarden för biblioteksstatistik ISO 2789. En aktiv låntagare är någon som gjort minst ett lån under kalenderåret.

De offentligt finansierade biblioteken redovisar närmare 3,4 miljoner aktiva användare under 2016. Totalt sett är det en minskning med 2 procent jämfört med föregående mätning.

Det innebär inte att närmare 35 procent av befolkningen skulle vara aktiva låntagare. Till exempel så är ungdomar ofta både låntagare på skolbiblioteket och folkbiblioteket. Detsamma gäller även andra användargrupper och olika bibliotekstyper.

Folkbiblioteken rapporterar i år återigen en minskning av andelen aktiva låntagare, 26 procent av befolkningen, jämfört med 27 procent och 28 procent åren innan.

Det förekommer bortfall av svar på frågan om antal män respektive kvinnor som är aktiva låntagare, men det kan ändå visas att andelen kvinnor som är aktiva låntagare ligger på ungefär 61 procent på de offentligt finansierade biblioteken sammanlagt.

Jämförelse av andelen aktiva låntagare i olika län bör inte göras eftersom det är avhängigt om det till exempel också finns högskolebibliotek eller specialbibliotek i länet.

Det är värt att notera att andelen aktiva användare under 18 år av det totala antalet aktiva användare samt andelen aktiva användare under 18 år i förhållande till antalet invånare i samma ålder, skiljer sig mycket åt i värdena som folkbiblioteken lämnar. Det är lätt att tro att stora skillnader endast skulle bero på andelen integrerade folk- och skolbibliotek, men det kan inte vara hela förklaringen till skillnaderna. Det finns kommuner som har en hög andel integrerade bibliotek men som för den skull inte har en hög andel aktiva användare under 18 år, se separat tabellfil, fliken folkbibliotek.

Östersunds bibliotek. Foto: Elisabet Rundqvist.

Öppettider

Generösa öppettider är en viktig del av bibliotekens servicenivå. Biblioteken bör vara fysiskt tillgängliga när användarna har möjlighet att komma för att vara anpassade till användarnas behov.

Huvudfrågeställningarna under avsnittet öppettider i undersökningen är:

- Öppet antal dagar per år
 - varav antal öppettidagar med reducerad service eller för särskilda grupper del av dag
- Öppet antal timmar per vecka
 - varav antal öppet timmar per vecka med reducerad service eller för särskilda målgrupper
 - varav antal timmar meröppet per vecka

– varav antal timmar per vecka som är efter klockan 18 eller på lördagar och söndagar

Frågorna ställs dels enskilt för det serviceställe som har mest öppethållande och samlat för övriga serviceställen. Det uppdelade sättet att sammanställa frågorna kommer sig av att det är vanligt att ett serviceställe inom biblioteksorganisationen har generöst öppethållande medan det inte är lika självklart att de andra har det. Personal på bibliotek har tidigare uppgett att det känns missvisande då medelvärden beräknats för alla serviceställen samlat. De har tidigare inte kunnat visa upp den bästa biblioteksverksamheten inom organisationen i statistiken.

Det är stor skillnad i öppethållande mellan olika serviceställen och mellan olika bibliotekstyper. Universitets- och högskolebiblioteken har generellt sett de mest generösa öppettiderna för att möjliggöra att studieplatserna är tillgängliga för studenterna större delen av dygnet.

En viktig aspekt av öppethållande är naturligtvis att det sker när de flesta användarna har möjlighet att kunna gå dit. Särskilt för folkbiblioteken gäller då att de är tillgängliga efter klockan 18 eller på helgerna. Användarna på de andra bibliotekstyperna vill ofta besöka bibliotek under dagtid på vardagar. I 33 kommuner har inget folkbibliotek någonsin öppet efter klockan 18 eller lördag/söndag.

Då antalet bibliotek minskat har även det nationella öppethållandet på de offentligt finansierade biblioteken totalt sett minskat. Det är generellt sett inte så att ett minskat antal filialer leder till ökat öppethållande på de andra biblioteken inom organisationen.

Biblioteksanvändarna har därför fått minskade möjligheter att besöka ett öppet bibliotek, vare sig det är bemannat eller meröppet.

Antalet meröppna bibliotek har ökar. Meröppet innebär att användarna kan använda biblioteket, trots att ingen personal finns på plats. Vanligen kan användarna komma in i lokalerna genom att de erhållit kod som fungerar ihop med lånekort eller mobiltelefon för att "läsa" upp. De flesta biblioteksorganisationerna som har meröppet är folkbibliotek, det förekommer i totalt sett 82 kommuner, jämfört med 53 i föregående mätning. Antalet meröppettimmar har därmed ökat med totalt 39 procent jämfört med föregående mätning. Samtidigt har antalet timmar per vecka då biblioteket med längst öppethållande inom respektive svarande biblioteksorganisation är bemannat och öppet för alla grupper minskat med 7 procent.

Tabell 38: Öppethållande på de offentligt finansierade biblioteken 2015 och 2016. Alla bibliotekstyper samlat.

	2015	2016	Förändring 2015–2016
Öppet antal dagar per år - huvudbiblioteket	205 758	192 646	- 6 %
Öppet antal dagar per år - summan av andra serviceställen	170 417	166 528	-2 %
– varav antal dagar med reducerad service - huvudbiblioteket	20 861	19 181	- 8 %
– varav antal dagar med reducerad service - summa av andra serviceställen	16 802	14 831	-12 %
Öppet antal timmar per vecka - huvudbiblioteket	39 751	38 354	- 4 %
Öppet antal timmar per vecka - summa andra serviceställen	28 299	29 904	6 %
– varav antal öppettimmar med reducerad service - huvudbiblioteket	3 848	3 638	- 5 %
– varav antal öppettimmar med reducerad service - summan av andra serviceställen	2 877	2 084	-28 %
– varav antal timmar meröppet per vecka - huvudbiblioteket	2 748	3 731	36 %
– varav antal timmar meröppet per vecka - summa av andra serviceställen	4 354	6 117	40 %
– varav antal öppettimmar per vecka efter kl. 18 eller lö/sö - huvudbiblioteket	3 475	4 161	20 %
– varav antal öppettimmar per vecka efter kl. 18 eller lö/sö - summa andra serviceställen	3 005	3 735	24 %
Öppet för alla med full bemanning på huvudbiblioteket, timmar per vecka på de offentligt finansierade biblioteken	33 154	30 985	-7 %

Tabell 39: Folkbibliotekens medelöppethållande på huvudbiblioteken i olika län 2016.

Folkbiblioteken i olika län	Medelantal öppetdagar på huvudbiblioteken	Medelantal öppettimmar per vecka på huvudbiblioteken
Stockholm	324	58
Uppsala	283	41
Södermanland	327	58
Östergötland	301	52
Jönköping	316	68
Kronoberg	285	45
Kalmar	301	52
Gotland	327	66
Blekinge	299	48
Skåne	310	54
Halland	308	54
Västra Götaland	290	53
Värmland	254	37
Örebro	284	47
Västmanland	291	47
Dalarna	293	48
Gävleborg	291	47
Västernorrland	297	48
Jämtland	259	38
Västerbotten	279	46
Norrbotten	280	41

Möjligheterna till meröppet ger naturligtvis användarna ökad tillgång till biblioteket, men kan inte ersätta den bemannade öppettiden. Olika användargrupper har olika behov när de kommer till biblioteket och om personal inte finns att tillgå kan inte full biblioteksservice erhållas.

Meröppettiderna är oftast spärrade för användare som inte fyllt 18 år om de inte går dit med någon vuxen. De meröppna biblioteken kan därför aldrig kompensera för minskning av de bemannade öppettiderna.

Öppettiderna på skolbiblioteken får betraktas som närmevärden eftersom en skattning utifrån skolbibliotekstyp och elevantal har fått ersätta de skolbibliotek som inte besvarade undersökningen. I medeltal redovisade skolbiblioteken 31 timmar öppet per vecka, varav 10 timmar med reducerad

service/obemannat. Det är en minskning med två timmar jämfört med föregående mätning.

Det förekommer dock ett bortfall av svar på de olika delfrågorna. Den delfråga som minst antal svarande kunde uppge var antalet öppetdagar per år varför totaluppgifterna får ses som närmevärden.

De offentligt finansierade biblioteken rapporterar tillsammans 68 tusen öppettimmar per vecka, vilket i medeltal utgör 30 timmar per serviceställe inklusive meröppet och timmar med reducerad service.

Almedalsbiblioteket. Foto: Elisabet Rundqvist.

Medier på andra språk än svenska

I bibliotekslagen står att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska.

De offentlig finansierade biblioteken ska göra det genom att, bland annat, erbjuda litteratur på:

1. De nationella minoritetsspråken, finska, samiska, meänkieli, romani chib och jiddisch
2. Andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska
3. Lättläst svenska

Därför ingår specifika frågor i undersökningen om hur många titlar det finns på olika språk, uppdelat på svenska språket, nationella minoritetsspråk och utländska språk.

Alla bibliotekssystem klarade inte att skilja ut uppgifterna. Särskilt svårt var det att ta fram uppgifterna om antal elektroniska titlar.

Nationella minoritetsspråk

De offentligt finansierade biblioteken rapporterade tillsammans, med reservation för interna och externa svarsbortfall, att deras titelbestånd av nationella minoritetsspråk uppgår

till 0,99 procent av det totalt rapporterade titelbeståndet av fysiska medier, vilket är en liten uppgång jämfört med föregående mätning.

Även om det är så att många biblioteksorganisationer inte kunde besvara frågan om antal titlar på olika språk är det värt att notera att det framför allt är antalet titlar på de nationella minoritetsspråken som procentuellt ökat mest i rapporteringen. Både på fysiska medier och på e-medier.

Myndigheten för tillgänglig medier, MTM, har 3 530 stycken e-titlar på nationella minoritetsspråk som är anpassade för personer med läsnedsättning.

Utländska språk

En fjärdedel, 23 procent, av det rapporterade antalet titlar på fysiska medier är på utländska språk. Totalt sett rapporterades över 10 miljoner utländska titlar på fysiska medier, vilket är en underskattning av det verkliga värdet på grund av svarsbortfall.

Både folkbiblioteken och skolbiblioteken rapporterar ett ökat bestånd av utländska titlar på fysiska medier sedan föregående mätning.

Universitets- och högskolebiblioteken har fler titlar på utländska språk än på svenska.

Tabell 40: Andel titlar på olika språk på fysiska medier på de offentligt finansierade biblioteken 2016. Underskattade värden på grund av svarsbortfall.

	Antal svenska titlar på fysiska medier	Antal titlar på nationella minoritetsspråk på fysiska medier	Antal titlar på utländska språk på fysiska medier, inkl. musik	Totalt antal titlar på fysiska medier *)
Rapporterad andel av fysiska medier	76 %	0,99 %	23 %	
Riket 2016	34 973 901	454 686	10 369 746	46 707 922
Folkbibliotek	24 290 335	351 503	4 180 593	28 947 533
Skolbibliotek	5 440 977	26 933	726 794	6 282 370
Sjukhusbibliotek	376 031	1 572	52 723	467 228
Specialbibliotek	392 338	8 726	443 697	1 257 975
Universitets- och högskolebibliotek	2 910 096	42 426	3 869 913	7 068 299
Övriga bibliotek	1 564 124	23 526	1 096 026	2 684 517

*) Delsummorna överensstämmer inte helt med totalen eftersom det fanns möjlighet att endast lämna ett totalvärde.

Linköpings stadsbibliotek. Foto: Matilda Ahl.

Barn och unga

I den nya samlade nationella biblioteksstatistiken är åldersgränsen för barn och unga 0–17 år.

I bibliotekslagen står att "folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar".

Det är också folkbiblioteken som erbjuder det största utbudet för barn och unga på landets bibliotek. Men det är värt att notera att alla bibliotekstyper rapporterar att de har litteratur för unga.

Totalt sett har antalet årsverken som avsätts till barn och unga ökat med 5 procent på de offentligt finansierade biblioteken.

Totalt sett finns 69 procent av det fysiska barn- och ungdomsbeståndet på folkbiblioteken. Det är också folkbiblioteken som har den högsta utlåningsgraden av barn- och ungdomsbestånd. Det är därför viktigt att barn och unga har tillgång till ett folkbibliotek i form av närhet och öppettider som är anpassade till de ungas behov för att de ska kunna få tillgång till utbudet. I medeltal lånades beståndet för barn och unga av böcker och seriella publikationer ut 2,17 gånger under 2016 på landets folkbibliotek.

Tillgången till barn och ungdomslitteraturen varierar mellan länen räknat per invånare 0-17 år. Medelantal böcker och seriella publikationer för barn och unga under 18 år är 9,0 medier per invånare i samma ålder.

Tabell 41: Bestånd, nyförvärv och utlån till barn och unga 2015–2016. Per bibliotekstyp.

	Bestånd av tryckta böcker och seriella publikationer för barn och unga	Nyförvärv barn och unga	Andel nyförvärv av motsvarande bestånd	Utlån av tryckta böcker och seriella publikationer för barn och unga	Andel utlån av beståndets storlek, utlåningsgrad
Riket 2015	18 081 958	2 203 162	12 %	31 544 044	174 %
Förändring 2015–2016	3 %	-27 %	-29 %	0 %	-3 %
Riket 2016	18 595 904	1 614 242	9 %	31 486 002	169 %
Folkbibliotek	12 882 016	1 128 378	9 %	27 903 960	217 %
Skolbibliotek	5 505 745	479 233	9 %	3 525 453	64 %
Sjukhusbibliotek	65 529	3 557	5 %	50 957	78 %
Specialbibliotek	94 512	2 352	2 %	197	0 %
Universitets- och högskolebibliotek	45 752	651	1 %	4 466	10 %
Övriga bibliotek	2 350	71	3 %	969	41 %

Tabell 42: Bestånd antal böcker och seriella publikationer för barn och unga per invånare under 18 år. Per län/region.

	Bestånd 2015	Bestånd 2016
Riket	8,9	9,0
Stockholm	7,0	6,8
Uppsala	7,1	6,6
Södermanland	8,3	8,4
Östergötland	9,9	9,1
Jönköping	8,2	9,8
Kronoberg	12,1	11,8
Kalmar	16,0	13,2
Gotland	18,9	18,7
Blekinge	8,2	11,4
Skåne	10,9	11,1
Halland	7,2	8,6
Västra Götaland	7,8	8,2
Värmland	8,8	9,4
Örebro	8,8	8,3
Västmanland	6,8	6,8
Dalarna	9,9	10,7
Gävleborg	11,0	10,7
Västernorrland	9,8	9,3
Jämtland	14,3	11,4
Västerbotten	11,5	11,2
Norrbotten	12,2	12,0

Nyförvärvet är 9 procent av motsvarande bestånd, vilket är en liten minskning jämfört med föregående mätning. Minskningen beror huvudsakligen på att skolbiblioteken minskat sin andel nyförvärv, i föregående mätning låg den på 21 procent av motsvarande bestånd. En anledning till minskningen kan vara att antalet nystartade skolbibliotek minskat.

Det fysiska beståndet för barn och unga skiljer mycket mellan länen sett till antalet barn och unga i befolkningen. Det förekommer dock ett bortfall av svarande på frågorna som handlar särskilt om barn och ungas tillgång till medier.

Den rapporterade utlåningen till gruppen varierar också mycket mellan olika län. Tidigare har stora skillnader mellan länen/regionerna förklarats av att de har olika andel integrerade skolbibliotek, men nu ingår skolbiblioteken samlat i uppgifterna varför detta inte kan vara förklaringen.

Det finns ett klart samband mellan rikligt utbud och hög utlåning och antalet aktiva användare i målgruppen. Om det inte finns så mycket så lånas det heller inte så mycket.

Tabell 43: Bestånd, nyförvärv och utlån för barn och unga 2016. Per län/region. Alla bibliotekstyper.

	Bestånd för barn och unga	Nyförvärv för barn och unga	Andel nyförvärv av motsvarande bestånd	Utlån av tryckta böcker och seriella publikationer för barn och unga	Utlån av tryckta böcker och seriella publikationer för barn och unga per invånare under 18 år
Riket 2016	18 595 904	1 614 242	9 %	31 486 002	15,2
Stockholm	3 359 840	342 327	10 %	5 761 471	11,6
Uppsala	497 990	43 967	9 %	1 364 199	18,2
Södermanland	516 881	46 453	9 %	823 939	13,5
Östergötland	847 312	85 012	10 %	1 588 821	17,1
Jönköping	739 606	55 153	7 %	1 132 737	15,0
Kronoberg	484 580	38 939	8 %	818 209	19,9
Kalmar	620 736	44 137	7 %	934 947	19,9
Gotland	197 708	8 175	4 %	253 494	23,9
Blekinge	360 431	19 824	6 %	534 411	16,9
Skåne	3 084 296	289 401	9 %	4 472 227	16,0
Halland	587 175	51 181	9 %	1 385 337	20,2
Västra Götaland	2 844 994	253 141	9 %	4 791 801	13,9
Värmland	502 035	39 473	8 %	774 133	14,5
Örebro	500 808	35 828	7 %	872 225	14,4
Västmanland	371 071	39 993	11 %	674 265	12,3
Dalarna	602 451	48 185	8 %	901 064	16,0
Gävleborg	597 559	40 194	7 %	832 301	14,9
Västernorrland	449 521	29 434	7 %	728 771	15,1
Jämtland	287 406	23 438	8 %	410 267	16,2
Västerbotten	587 461	43 818	7 %	1 522 110	29,1
Norrbottnen	556 043	36 166	7 %	909 273	19,7

Sambandet kan också till viss del förklaras av att det förekommer ett lågt bestånd i länet om det inte finns så många bibliotek per invånare och ungdomarna har långt till närmaste bibliotek.

Andelen aktiva användare som är barn eller unga i förhållande till alla invånare i åldergruppen ligger på 34 procent i riket. Naturligtvis förekommer det en viss dubbelräkning, barn och unga har ofta lånekort både på folkbiblioteket och på skolbiblioteket, så den egentliga andelen av befolkningen är lägre.

Aktiviteter för barn och unga

Även om antalet aktivitetstillfällen på skolbiblioteken i år ska ses som närmevärden kan det konstateras att det skiljer också betydligt hur många aktivitetstillfällen per 1 000 ungdomar i befolkningen det anordnas på de offentligt finansierade biblioteken samlat i respektive län/region. Det verkar finnas en viss samvariation mellan andel ungdomar som är aktiva användare på folkbiblioteken och antalet aktivitetstillfällen för barn och unga som anordnas på biblioteken samlat inom respektive län/region. På folkbiblioteken är 24 procent av årsverkerna särskilt avsatta för verksamhet för barn och unga.

Tabell 44: Aktivitetstillfällen för barn och ungdom på de offentligt finansierade biblioteken per 1 000 invånare som är under 18 år.

	2014	2015 *)	2016 *)
Riket	65	81	90
Stockholm	57	88	92
Uppsala	60	68	102
Södermanland	78	106	121
Östergötland	81	88	90
Jönköping	54	67	60
Kronoberg	102	114	108
Kalmar	65	78	70
Gotland	130	156	100
Blekinge	90	167	92
Skåne	85	89	142
Halland	78	86	99
Västra Götaland	51	61	64
Värmland	66	46	46
Örebro	40	58	59
Västmanland	48	59	61
Dalarna	62	73	75
Gävleborg	69	77	82
Västernorrland	84	94	98
Jämtland	78	101	67
Västerbotten	70	88	84
Norrbotten	56	69	69

*) Kompensation för ej svarande skolbibliotek har gjorts med medelvärde för liknande skolor.

Kungliga bibliotekets personalbibliotek. Foto: Elisabet Rundqvist.

Användare med funktionsvariationer

”Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.” Så står det i bibliotekslagen.

Det allmänna biblioteksväsendet består av all offentligt finansierad biblioteksverksamhet.

Det finns minst tre olika aspekter att ta hänsyn till om biblioteken ska kunna ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning:

1. Ha fysiskt tillgängliga lokaler
2. Ha utbildad personal som har kunskap om olika funktionsnedsättningar
3. Erbjuder de medietyper och den teknik som personer med läsnedsättningar behöver

Följande definition används för anpassade medier för personer med läsnedsättning i Sveriges officiella biblioteksstatistik:

Dessa medier har redan räknats under frågan om bestånd. Bestånd av tillgängliga medier för personer med läsnedsättning avser talböcker (producerade enligt undantagsparagraf 17), talboksspelare, datorer med särskild anpassning, DVD och videogram (teckentolkade) för döva, storstilsböcker, lättläst och punktskrift. Räkna även med varje enskilt media som ni har på eventuell Äppelhylla. Som talbok räknas de titlar som är producerade för personer med läsnedsättning vad gäller läsning, oavsett om de är köpta, nedladdade, sparade på minneskort, mp3-spelare eller i andra fysiska format. Om fem olika boktitlar sparats på ett minneskort räknas det som fem utlån i statistiken. En nedladdad talbok som kastas efter utlån ska tas med under utlån men inte under bestånd. Böcker som är gjorda för alla barn i lära-läsa-åldern, "läsa lätt-böcker" skall inte räknas in här. Om du har "läsa-lätt" för vuxna ska de räknas in. Räkna även här med talböckerna du fyllde i under bestånd, en gång till. Beståndet räknas per 31 december. Medier som tillhör MTM räknas bara av MTM.

Det rapporterade beståndet av medier för personer med läsnedsättningar har ökat med 8 procent sedan föregående mätning. Med det följer att utlåningen av dessa medier ökat med 9 procent.

Beståndet av anpassade medier är flitigt använt. I genomsnitt lånas varje anpassat medium ut 1,75 gånger per år, vilket är betydligt mer än de genomsnittliga medierna som finns på de offentligt finansierade biblioteken. Ungefär hälften av beståndet är talböcker i formatet DAISY.

Det är framför allt folkbiblioteken som har egna bestånd av anpassade medier. I medeltal finns det 0,18 anpassade medier per invånare. Det finns flera kommuner där inget kommunalt bibliotek har rapporterat att de har anpassade medier i sitt bestånd.

Som det står i bibliotekslagen ska alla offentligt finansierade bibliotek också erbjuda tekniska hjälpmedel för att personer med läsnedsättningar ska kunna ta del av information.

Det finns inte någon enskild fråga om tekniska hjälpmedel i undersökningen, men en okänd andel av de läsplattor, e-bokläsare, Daisyspelare eller tablets som finns till utlåning går under beteckningen hjälpmedel.

Tabell 45: Bestånd och utlån av anpassade medier 2015 och 2016.

	Bestånd av medier för personer med läsnedsättning 2015	Utlån av medier för personer med läsnedsättning 2015	Bestånd av medier för personer med läsnedsättning 2016	Utlån av medier för personer med läsnedsättning 2016
Riket	1 658 038	2 871 391	1 785 488	3 124 633
Folkbibliotek	1 322 861	1 861 236	1 402 153	1 848 886
Skolbibliotek	191 544	103 182	232 579	152 691
Sjukhusbibliotek	7 433	3 525	8 383	3 096
Specialbibliotek	23	11	19	4
Universitets- och högskolebibliotek	1 132	16 363	1 629	22 503
Övriga bibliotek	135 045	887 074	140 725	1 097 453

Malmö högskolebibliotek Orkanen. Foto: Elisabet Rundqvist.

Undervisning

De anställda på biblioteken erbjuder förutom traditionell medieförmedling också en rad servicetjänster i form av undervisning och svar på referensfrågor.

Undervisning

Det är främst universitets- och högskolebiblioteken som erbjuder avancerad undervisning i hur man söker, värderar eller refererar till information och använder biblioteket och dess tjänster.

Det förekommer även på skolbiblioteken men det är inte alls lika utbrett att det finns någon organiserad undervisning, även om det är ett av

skolbibliotekens uppdrag att förbättra elevernas informationskompetens. Totalt sett arbetar 269 anställda personer (300 år 2015) på skolbiblioteken med organiserad undervisning.

Totalt sett är det mer än 1 107 personer som arbetar med organiserad undervisning på de offentligt finansierade biblioteken i landet.

I genomsnitt undervisade varje person som arbetar med undervisning 31 undervisningstimmar under året. Totalt sett fanns 258 966 deltagare i bibliotekens undervisning under 2016, vilket är en liten minskning jämför med föregående mätning.

Tabell 46: Organiserad undervisning på de offentligt finansierade biblioteken 2015–2016.

	Antal biblioteksanställda som arbetar med organiserad undervisning	Antal timmar organiserad undervisning	Antal deltagare vid organiserad undervisning	Antal digitala pedagogiska resurser för biblioteks- och söktjänster
Riket 2015	1 104	36 405	264 279	1 356
Förändring 2015–2016	0 %	-7 %	-2 %	-1 %
Riket 2016	1 107	33 865	258 966	1 350
Folkbibliotek	167	1 564	7 479	28
Skolbibliotek	269	11 222	82 321	347
Sjukhusbibliotek	91	2 359	7 152	8
Specialbibliotek	32	135	599	2
Universitets- och högskolebibliotek	504	18 392	161 125	933
Övriga bibliotek	44	193	290	32

Tabell 47: Referensfrågor och indexeringar som utförs av bibliotekens personal 2015–2016.

	Antal referensfrågor enligt stickprov	varav antal elektroniska referensfrågor	Antal indexeringar för databaser och bibliografiska tjänster
Riket 2015	398 403	45 912	74 684
Förändring 2015–2016	-16 %	0 %	18 %
Riket 2016	333 042	45 772	88 262
Folkbibliotek	97 486	4 242	120
Skolbibliotek	21 161	1 155	5 961
Sjukhusbibliotek	9 277	2 807	195
Specialbibliotek	5 253	1 680	4 138
Universitets- och högskolebibliotek	184 614	30 831	77 815
Övriga bibliotek	15 251	5 057	33

Högskolebiblioteken, som står för majoriteten av den organiserade undervisningen, hade ett deltagarantal som uppgår till ungefär hälften av antalet helårsstudenter under året. Totalt sett rapporterar högskolebiblioteken 161 tusen deltagare vid närmare 18 tusen undervisningstillfällen. Hälften av de anställda som håller i undervisning på de offentligt finansierade biblioteken arbetar på högskolebiblioteken.

När användarna får utbildning i att själva använda biblioteket minskar antalet referensfrågor som bibliotekens personal får.

Referensfrågor

En referensfråga uppstår då en användare tar kontakt med bibliotekspersonal och personalens kunskap och användning av en eller flera informationskällor (t.ex. bibliotekskataloger, databaser, tryckta källor) ingår i uppdraget. Instruktioner eller rekommendationer om hur man använder informationskällor räknas också hit. Referensfrågan kan ställas personligen, exempelvis över disk eller i samband med sökverkstäder (dock inte frågor som ställs vid undervisnings-tillfällen). Referensfrågor kan också ställas via e-post, telefon eller reguljär post. Hänvisningsfrågor eller administrativa frågor som lokalisering, öppettider eller hur man använder bibliotekets utrustning räknas inte till referensfrågorna, inte heller frågor som gäller lokalisering av material som redan blivit bibliografiskt belagt. Frågor som kommer på elektronisk väg, exempelvis med e-post, via bibliotekets webbplats, IRC eller ICQ, räknas in i det totala antalet referensfrågor. För att få fram det totala antalet referensfrågor under ett år används stickprov [enligt anvisningar](#).

Den bibliotekstyp där de flesta biblioteksorganisationer besvarat frågan om antal referensfrågor är universitets- och högskolebiblioteken.

Antalet referensfrågor på universitets- och högskolebiblioteken minskar i takt med att allt fler medier är tillgängliga som e-medier och sökbarheten ökar. På fem år har antalet referensfrågor minskat med mer än 100 000 förfrågningar, vilket är en tredjedel. Totalt sett kommer 14 procent av frågorna in på elektronisk väg.

Digitala pedagogiska resurser

Antalet digitala pedagogiska resurser för biblioteks- och söktjänster på de offentligt finansierade biblioteken rapporteras oförändrat uppgå till 1 350 stycken. Totalt sett finns 69 procent av de rapporterade digitala pedagogiska resurserna på universitets- och högskolebiblioteken.

Indexeringar i databaser

Totalt sett var 88 procent av de indexeringar som rapporterats under året utförda av personal på universitets- och högskolebiblioteken, vilket förklaras av att de andra bibliotekstyperna, vanligen väljer att inte mäta sådana eftersom frågan inte är obligatorisk i underökningen.

Antalet indexeringar som högskolebiblioteken rapporterar var närmare 78 000 under 2016, vilket är en ökning. Det bibliotek som rapporterar flest indexeringar är Lunds universitetsbibliotek.

Det är det egna bibliotekets arbetsinsats som redovisats oavsett om det är det egna biblioteket som står som värd för informationstjänsten eller inte. Bidragsposter till Libris eller annan beståndskatalog ingår inte. Det är de antal poster som indexeras av biblioteket i databaser eller andra informationstjänster som räknas.

Skolbiblioteket på biblioteket i Askersund. Foto: Cecilia Ranemo.

Aktiviteter

Biblioteken har genom den nya bibliotekslagen fått fler uppgifter än att vara direkt medieförmedlande.

Särskilt folkbiblioteken ska till exempel:

- bidra till kunskapsförmedling
- bidra till fri åsiktsbildning
- främja litteraturens ställning
- främja intresset för bildning
- främja intresset för upplysning
- främja intresset för utbildning
- främja intresset för forskning
- främja intresset för kulturell verksamhet
- finnas tillgängliga för alla
- ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsvariationer
- erbjuda tekniska hjälpmedel
- erbjuda anpassade medier och lättläst svenska
- ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna
- ägna särskild uppmärksamhet åt personer som har annat modersmål än svenska
- vara anpassade till användarnas behov
- ha medier och tjänster som präglas av allsidighet och kvalitet
- öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning
- öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för lärande
- öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för delaktighet i kulturlivet
- främja barn och ungas språkutveckling
- stimulera barn och ungas läsning

För att kunna fullfölja sitt uppdrag anordnar därför biblioteken en stor mängd aktivitetstillfällen för att utbilda, stimulera, informera och bistå användarna.

Tabell 48: Aktivitetstillfällen på de offentligt finansierade biblioteken 2015 och 2016.

	Totalt antal aktivitetstillfällen under 2015	Totalt antal aktivitetstillfällen under 2016	varav för barn och unga	Andel aktiviteter för barn och unga
Riket	247 107	287 428	185 944	65 %
Folkbibliotek	132 321	142 912	83 173	58 %
Skolbibliotek	97 017	125 622	100 687	80 %
Sjukhusbibliotek	9 579	9 392	2 042	22 %
Specialbibliotek	798	1 341	38	3 %
Universitets- och högskolebibliotek	6 559	7 110	4	0 %
Övriga bibliotek	833	1 051	-	0 %

Antalet rapporterade aktivitetstillfällen på biblioteken har ökat, vilket till viss del kan förklaras av att justering gjorts för icke svarande skolbibliotek och att folkbiblioteken börjat räkna sådana aktiviteter som tidigare forskningsbiblioteken vanligen rapporterade.

Totalt sett rapporterar biblioteken 287 tusen aktivitetstillfällen 2016 vilket är en ökning jämfört med föregående mätningar.

På högskole-, sjukhus- och specialbibliotek är naturligtvis kvalificerad informationssökning dominerande medan folk- och skolbiblioteken främst anordnar läsfrämjande aktiviteter.

Biblioteken har tagit en viktig roll för att höja användarnas IT-kompetens och anordnade därför 25 procent fler sådana kurstillfällen under 2016 jämfört med tidigare, totalt 13 897.

Folkbiblioteken agerar kultur-, utbildnings- och aktivitetssentra i många kommuner. De har även hand om samhällsinformation, råd och stöd.

Totalt sett var 65 procent av alla aktivitetstillfällen på de offentligt finansierade biblioteken främst riktade till barn och unga.

De aktiviteter som ska räknas i statistiken är de som utförs av bibliotekets personal. Andra aktiviteter som kan förekomma i bibliotekens

lokaler, men som helt och hållet anordnas av andra aktörer än biblioteken själva, till exempel av studieförbund, ingår inte i redovisningen.

Som exempel på aktiviteter som de svarande valt att lägga i kategorin övriga aktiviteter kan nämnas:

- Lektioner om informationssökning och källkritik.
- Läxhjälp.
- Språkkafé och advokatjour.
- Cirkusskola för barn.
- Lästräning med elever.
- Lästävlingar under sommarlov och höstlov, tipspromenader och äggmålartävling.
- Matteutgåva med studenter.
- Släktforskarjouren, tentamenskrivningar, tävlingar.

I genomsnitt anordnar biblioteken 29 aktivitetstillfällen per 1 000 invånare, vilket är en ökning jämfört med föregående mätning. Variationen mellan olika län är stor, 17–52 aktivitetstillfällen per 1 000 invånare.

Tabell 49: Aktivitetstillfällen per 1 000 invånare. Per län/region 2015 och 2016.

Län/region	Antal aktivitetstillfällen per 1 000 invånare 2015	Antal aktivitetstillfällen per 1 000 invånare 2016
Riket	25	29
Stockholm	27	29
Uppsala	29	36
Södermanland	34	34
Östergötland	30	32
Jönköping	22	20
Kronoberg	31	33
Kalmar	23	25
Gotland	43	30
Blekinge	39	52
Skåne	25	39
Halland	32	29
Västra Götaland	20	23
Värmland	16	20
Örebro	20	21
Västmanland	19	21
Dalarna	26	25
Gävleborg	26	31
Västernorrland	25	29
Jämtland	27	22
Västerbotten	26	28
Norrbotten	17	17

Tabell 50: Aktivitetstillfällen per kategori på de offentligt finansierade biblioteken samt varav antal aktivitetstillfällen särskilt för barn och unga 2015 och 2016.

	Totalt antal tillfällen 2015	Totalt antal tillfällen 2016	Förändring 2015–2016	varav tillfällen för barn och unga 2016
Aktiviteter i samarbete med BVC	3 171	2 933	-8 %	2 240
Berättar- eller sagostund	26 158	31 535	21 %	28 558
Bild-, tecknings-, målnings-, pyssel-, hantverks-, experimentverkstad/-kurs	6 898	8 585	24 %	6 992
Bok- eller läsecirkel - slutet sammankomst med litterär anknytning	10 804	15 210	41 %	7 819
Bok-, läs- eller korsordskafé - öppen sammankomst med litterär anknytning (inkl. språkkafé)	4 562	6 139	35 %	1 776
Biblioteksinformation/-visning för grupper/elever/studerande	24 724	28 670	16 %	18 453
Bokvagnsronder	4 967	5 458	10 %	1 366
"Boka en bibliotekarie"	10 308	13 868	35 %	3 462
Sökningar på uppdrag	38 079	48 993	29 %	19 605
Boksamtal; bokprat	36 926	42 683	16 %	33 900
Data/internetskurs - handledning, seniorsurf - öppen eller slutet visning	11 106	13 897	25 %	3 860
Filmvisning, filmprat	3 281	3 701	13 %	2 853
Föreläsningar, föredrag, debatt eller föreningsarrangemang	6 707	6 075	-9 %	693
Författarbesök	3 343	3 749	12 %	1 603
Musik, underhållning, -arrangemang, -kafé	3 021	2 918	-3 %	762
Skrivarkurser/ -läger, litteraturläger	1 066	1 300	22 %	1 109
Sångstund, rytmik, rim & ramsor	4 340	4 198	-3 %	3 890
Teater- eller trolleriföreställning	3 473	3 289	-5 %	2 943
Antal utställningar	7 118	6 844	-4 %	2 051
Övriga aktiviteter som inte ingår ovan	21 502	26 888	25 %	11 205
Totalt antal tillfällen	247 107	287 428	16 %	185 944

Malmö högskolebibliotek Orkanen. Foto: Elisabet Rundqvist.

Universitets- och högskolebiblioteken

Eftersom KB har i uppdrag att följa utvecklingen på forskningsbiblioteken redovisas universitets- och högskolebiblioteken särskilt i detta kapitel för att möjliggöra en samlad bild av utvecklingen.

Den högre utbildningen och forskningen är beroende av att universitets- och högskolebiblioteken kan tillhandahålla relevant information på ett lättåtkomligt sätt och forskningsbiblioteken utgör navet för kunskapsutvecklingen i landet och är därför en viktig resurs för att Sverige fortsatt ska kunna vara en ledande kunskapsnation.

Antalet unika adresser som det finns universitets- och högskolebibliotek på har även detta år minskat. Antalet helårsstudenter som är inskrivna vid lärosätena är i stort sett oförändrat, endast en ökning med 1 procent. De årsverken som utförs av bibliotekarier minskar något till förmån för personal med specialistutbildningar inom olika områden.

Kostnaden för inköp av olika medier har ökat marginellt, 3 procent för förvärvet av fysiska medier och 4 procent för e-baserade medier. Den totala kostnadsutvecklingen för driftskostnaderna var 3 procent mellan åren 2015 och 2016. De

totala driftkostnaderna för biblioteken vid lärosätena uppgår nu till närmare 2,3 miljarder kronor varav en halv miljard går till utgifterna för de licensierade e-medierna.

Det rapporterade fysiska beståndet på forskningsbiblioteken har minskat med 10 procent sedan 2015. Samtidigt har det fysiska nyförvärvet av böcker med skriven text ökat med 13 procent. Andelen nyförvärv av fysiska medier under året utgör endast 0,9 procent (0,7 år 2015) av det totala fysiska beståndet. Forskningsbiblioteken minskar successivt sina fysiska samlingar, men ser samtidigt till att ha nyheter på hyllorna. Det är i sammanhanget värt att notera att antalet fysiska lån av böcker med skriven text samtidigt minskade med 5 procent. Det som ökar något av den fysiska utlåningen är läromedel och kursböcker.

Samtidigt ökar beståndet av e-böcker med skriven text med 32 procent och e-baserade ljudböcker med 52 procent. Däremot har förvärvet av e-baserade seriella publikationer inte ökat lika mycket, totalt 4 procent.

Tillgången till antal licensierade databaser med olika former av e-medier ökade från 2015 till 2016 med 5 procent, vilket också illustreras av det rapporterade antalet e-titlar ökade med under året. Det är värt att notera att kostnadsökningen för e-medier inte har samma omfattning. Forskningsbiblioteken tenderar att ha fått mer e-medier för pengarna än tidigare.

Samtidigt som tillgången till e-medier ökat så har användningen av dem ökat markant. Universitets- och högskolebiblioteken rapporterar en ökning av antalet nedladdade e-medier med 17 procent och antalet sökningar i licensierade databaser med 36 procent. Detta visas också av att antalet sökningar i forskningsbibliotekens webbaserade biblioteks-kataloger ökar med 4 procent och sökningarna i forskningsbibliotekens Discoverysystem ökar med 5 procent. Antalet unika IP-nummer som besöker forskningsbiblioteken har ökat med 16 procent vilket indikerar att en allt högre andel av studenterna och forskare går över till att använda e-medier. Antalet aktiva användare, de som gjort

ett fysiskt lån under perioden har minskat med 2 procent.

Samtidigt som e-användningen ökar och den fysiska utlåningen minskar något, minskar också de fysiska besöken vid forskningsbiblioteken. Studenterna och forskare behöver inte längre uppsöka biblioteket fysiskt eftersom tillgången till e-medierna inte kräver en särskild plats, bara en dator. Fysiska besök krävs dock för användningen av de fysiska äldre medierna som inte är tillgängliga för hemlån och det är värt att notera att antalet läsesalslån ökat med 8 procent sedan 2015. Forskningsbiblioteken erbjuder färre publika datorer till användarna, besökarna har ofta tillgång till egen dator och kopplar upp sig till bibliotekets wifi som är fria för användarna i bibliotekens lokaler. Antalet sittplatser i forskningsbibliotekens lokaler har ökat med 3 procent sedan 2015 även om de publika ytorna minskat totalt eftersom flera serviceställen har lagts ned. Däremot tenderar forskningsbiblioteken sammantaget att erbjuda längre öppettider på de resterande adresserna, även om öppettiderna inte alltid erbjuder bemannad helservice. Antalet öppettidagar med reducerad service har ökat med 28 procent på de forskningsbibliotek inom varje biblioteks-organisation som har längst öppethållande. Likaså har antalet öppettimmar per vecka som biblioteket är tillgängligt men obemannat av kvalificerad personal ökat med 38 procent.

Den minskade användningen av fysiska medier och ökningen av e-användningen påverkar också antalet fjärrlån som görs till och från forskningsbiblioteken. Eftersom fjärrlånen i stort sett bara berör de fysiska medierna samtidigt som mer och mer är tillgängligt elektroniskt och som öppna data har både fjärrinlåningen (-11 %) och fjärrutlåningen (-8 %) minskat på forskningsbiblioteken.

Antalet referensfrågor har minskat med 9 procent. Endast de referensfrågor som kommer på elektronisk väg har ökat.

Forskningsbiblioteken erbjuder i ökad utsträckning digitala pedagogiska resurser till sina användare,

antalet digitala pedagogiska resurser har ökat med 14 procent mellan 2015 och 2016. Antalet biblioteksanställda som arbetar med organiserad undervisning har samtidigt minskat något men ändå har antalet deltagare vid de organiserade undervisningstillfällena ökat.

Personalen vid forskningsbiblioteken hanterar också en ökad mängd indexeringar för databaser och bibliografiska tjänster. Det rapporterade antalet utförda indexeringar har ökat med 26 procent sedan 2015.

Antalet sökningar på uppdrag som forskningsbibliotekens personal utför och rapporterar har ökat med 149 procent. Antalet tillfällen med "boka en bibliotekarie" har också ökat något, totalt 4 procent. Forskningsbibliotekens personal har därför sammantaget fått mer fasta arbetsuppgifter att genomföra på ett, i stort sett, oförändrat antal genomförda årsverken. Den ökade hanteringen av e-resurser tar också mycket tid i anspråk. Samtidigt har också intäkterna från sålda bibliotekstjänster ökat med 9 procent till 57 miljoner kronor.

Det kan därför konstateras att universitets- och högskolebiblioteken är under en ständig och i vissa fall omfattande förändring. Den största orsaken till det är naturligtvis övergången från tryckt till elektronisk information.

Bibliotekslagens krav om att biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning återspeglas inte tydligt i forskningsbibliotekens rapportering om bestånd av medier som är anpassade för personer med läsnedsättning. Endast en minoritet av de svarande organisationerna rapporterar något sådant bestånd. De biblioteksorganisationer som rapporterar både uppgift om anpassat bestånd och utlån av desamma har en så hög utlåningsgrad på dessa medier att det indikerar att studenternas behov inte är helt uppfyllt. Det bör ändå noteras att forskningsbiblioteken rapporterar ett ökat bestånd av anpassade medier med 44 procent jämfört med 2015. I det följande presenteras några centrala delresultat av undersökningens frågor:

Databasbestånd

Högskolebibliotekens tillgång till licensierade databaser ökar något:

Antal licensierade databaser med...	Antal 2014	Antal 2015	Antal 2016
Böcker, monografier	441	499	536
Tidskrifter, periodika, seriella publikationer	850	938	993
Tidningar	62	63	65
Bibliografiska databaser	955	840	787
Fakta- och nyheter	617	738	742
Kartor och bilder	25	29	28
Film, tv, interaktiva kurser	46	61	57
Musik	22	25	34
Egen publikationsdatabas och/eller egendigitaliserade samlingar	61	50	49
Totalt antal	3 406	3 446	3 613

Besök

Högskolebiblioteken är välbesökta även om de fysiska besöken minskar något, det förekommer dock ett visst bortfall av svar. De virtuella besöken via webben dominerar eftersom användningen av e-medierna inte kräver fysisk närvaro på biblioteket.

	Antal besök 2015	Antal besök 2016
Fysiska besök på bemannade serviceställen	16 323 960	14 617 856
Virtuella besök på extern webbsida, startsidan	18 194 072	17 945 604
Besök av unika IP-nummer	6 990 387	8 129 670
Sökningar i OPAC	9 372 272	9 718 558
Sökningar i Discoverysystem	179 367 292	187 867 832

Aktiva användare

Antalet aktiva användare på högskolebiblioteken uppgår till 275 214. Värdet är dock underskattat på grund av bortfall av svar. Majoriteten av de aktiva användarna är kvinnor, totalt 63 procent.

Löpande titlar

Det totala antalet löpande titlar av seriella publikationer som forskningsbiblioteken förvärvar har sedan 2015 ökat med 3 procent.

Högskolebiblioteken har stora äldre bestånd av seriella publikationer. Tidigare räknades dessa ihop med de tryckta böckerna. I den nya statistiken mäts dock endast antal löpande titlar för att underlätta för uppgiftslämnarna. Det gör att jämförelser med tidigare års uppgifter om storleken på det fysiska beståndet inte kan göras helt jämförbart. Totalt sett är 93 procent av de löpande titlarna är e-tidskrifter.

Fysiska utlån

Två tredjedelar av alla fysiska lån på högskolebiblioteken är omlån, studenterna behåller medierna tills de är klara med sitt arbete. Det sammanlagda antalet hemlån av fysiska medier minskar samtidigt som användningen av e-medier ökar. År 2005 var motsvarande siffra för hemlån 10 694 594. Den rapporterade utlåningen av medier som måste läsas på plats i biblioteket, läsesalslån, ökar.

Tabell 51: Fysiskt bestånd på universitets- och högskolebiblioteken 31 december 2014–2016.

	Fysiskt bestånd 2014	Fysiskt bestånd 2015	Fysiskt bestånd 2016	E-bestånd, titlar 2014	E-bestånd, titlar 2015	E-bestånd, titlar 2016
Böcker med skriven text	18 585 098	19 614 095	17 582 017	5 118 614	5 695 211	7 504 325
- varav kurslitteratur	332 676	326 448	338 448	171 024	185 420	6 287*)
Ljudböcker	1 258	1 290	587	3 000	2 400	3 646
Talböcker	2 865	332	1 012	0	0	31
Musik	91 575	104 178	56 024	1 674 216	2 850 129	3 195 936
Film, tv, radio	10 634	11 085	11 611	206 885	273 120	293 140
Mikrografiska dokument	1 124 661	1 157 760	1 131 307			
Bild, grafiska och kartografiska dokument, OH, presentationer, fotografier	3 311 560	3 258 468	3 129 821	22 362	23 750	3 072 591
Manuskript, artiklar, patent, konferenshandlingar, rapporter, noter	322 127	842 214	951 992	85 287	156 999	232 311
Interaktiva medier, cd-rom, tv-spel, interaktiva läromedel, konsolspel, datorspel	1 246	1 515	931	864	872	871
Övriga medietyper	3 844 394	3 861 393	3 791 198	1 265 327	1 173 782	1 193 449
Totalt antal	28 054 441	28 897 264	26 702 871	8 929 670	10 754 811	16 110 594

*) Lågt värde på grund av bortfall av svar.

Tabell 52: Lån och användning på universitets- och högskolebiblioteken 2014–2016.

Lån och användning	2014	2015	2016
Initiala lån och omlån, hemlån	7 872 746	7 421 834	7 088 816
Andel omlån	69 %	70 %	70 %
Läsesalslån	73 548	82 724	88 994

Tabell 53: Tillgång till seriella publikationer på universitets- och högskolebiblioteken 2014–2016.

Löpande titlar	2014	2015	2016
Seriella publikationer, fysiska	45 688	44 386	45 846
Seriella publikationer, e-medier	525 420	544 755	568 521
Tidningar, fysiska	535	548	525
Tidningar, e-medier	25 113	33 793	45 198
Totalt antal	596 756	623 482	660 090

Fjärrlån

Antalet fjärrlån minskar stadigt, troligen på grund av att alla e-medier inte kan fjärrlånas. År 2005 var fjärrutlåningen 374 tusen från landets högskolebibliotek, en halvering jämfört med nu drygt 10 år senare. Totalt sett går 14 procent av fjärrlånen som forskningsbiblioteken gör, till eller från landets gränser, till utlandet.

De avtal som Kungliga biblioteket upphandlar till forskningsbiblioteken ger möjlighet att fjärrlåna artiklar ur e-tidskrifter. Däremot är det i regel omöjligt att fjärrlåna e-böcker. Halveringen kan bero på att fler organisationer har egen tillgång till fler titlar och att användarna hittar material som är öppet tillgängliga (open access).

Fjärrlån	2015	2016
Fjärrutlån	161 516	152 329
Fjärrinlån	75 893	67 603
Andel utlandslån	14 %	14 %

Den elektroniska samlingen

De samlade e-aktiviteterna som rapporterades var 22 procent fler än föregående mätning. Totalt sett gjordes 139 032 576 nedladdningar av eller sökningar i universitets- och högskolebibliotekens databaser. En stor andel av aktiviteterna är när studenter och forskare laddar ner artiklar från

seriella publikationer från betaldatabaserna eller avhandlingar och uppsatser från bibliotekets egen publikationsdatabas och/eller egendigitaliserade samlingar. De bibliografiska databaserna är också välbesökta likväl som fakta- och nyhetsdatabaser som också inkluderar uppslagsverk och numeriska databaser.

År 2005 var till exempel nedladdningen av seriella publikationer 8 miljoner, en tredjedel så många som idag.

Det antal sökningar som universitets- och högskolebiblioteken rapporterar har en högre ökningstakt än den rapporterade ökningen av antal nedladdade dokument, artiklar, avhandlingar, rapporter eller böcker. Det är möjligt att mycket användning görs från källor biblioteken inte får statistik ifrån, t.ex. open access-tidskrifter. Sökningarna ökar, men de leder i hög utsträckning till nedladdningar från nya/alternativa källor.

Samtidigt som e-aktiviteterna ökade med en femtedel, minskade de fysiska besöken på biblioteken med 10 procent.

Tabell 54: Användningen av de elektroniska samlingarna vid högskolebiblioteken i Sverige 2014–2016.

Högskolebiblioteken	Antal sökningar	Antal nedladdningar
Totalt antal 2014	33 208 772	68 828 208
Totalt antal 2015	44 120 677	63 171 168
Totalt antal 2016	59 788 154	73 594 450
Licensierade böcker, monografier, inklusive ljudbok och talbok	140 072	7 979 703
Licensierade tidskrifter, seriella publikationer och periodika	800 737	23 930 861
Licensierade tidningar	27 983	2 084 057
Licensierade bibliografiska databaser	11 365 805	124 493
Licensierade fakta- och nyhetsdatabaser, inklusive uppslagsverk och numeriska databaser	1 846 629	13 946 286
Licensierade kartografiska- och bilddatabaser	57 728	23 482
Licensierade databaser med film, tv och interaktiva kurser	3 853	21 536
Licensierade databaser med musik	35 454	47 847
Bibliotekets egen publikationsdatabas och/eller egendigitaliserade samlingar	45 509 893	25 436 185

*) Högre totalsummor rapporterad än delsummorna.

Tabell 55: Fysisk utlåning på högskolebiblioteken 2015 och 2016.

	Fysisk utlåning 2015	Fysisk utlåning 2016	Förändring 2015-2016
Böcker med skriven text	6 828 538	6 503 352	-5 %
- varav kurslitteratur	1 180 724	1 216 093	3 %
Ljudböcker	171	36	-79 %
Talböcker	7 330	4 905	-33 %
Seriella publikationer, periodika, tidskrifter	14 129	10 180	-28 %
Musik	1 494	1 270	-15 %
Film, tv, radio	2 701	2 081	-23 %
Bild, grafiska och kartografiska dokument, OH, presentationer, fotografier	7	-	-
Manuskript, artiklar, patent, konferenshandlingar, rapporter, noter	26 030	25 285	-3 %
Interaktiva medier, cd-rom, tv-spel, interaktiva läromedel, konsolspel, datorspel	460	6 457	svarsbortfall
Övriga medietyper	17 459	14 558	-17 %
Totalt antal	7 421 834	7 088 816	-4 %

*) Högre totalsumma rapporterad än delsummorna.

Tabell 56: Användningen av universitets- och högskolebiblioteken 2015 och 2016.

	Antal besök på högskolebiblioteken 2015	Antal besök på högskolebiblioteken 2016	Förändring 2015-2016
Fysiska besök på bemannade serviceställen	16 323 960	14 617 856	-10 %
Virtuella besök på extern webbsida, startsidan	18 194 072	17 945 604	-1 %
Besök av unika IP-nummer	6 990 387	8 129 670	16 %
Sökningar i OPAC	9 372 272	9 718 558	4 %
Sökningar i Discoverysystemet	179 367 292	187 867 832	5 %

Öppethållande

De bibliotek på varje lärosäte som har längst öppethållande per vecka är i medeltal öppna 72 timmar varav 23 timmar har reducerad servicenivå. I medeltal har huvudbiblioteken öppett 21 timmar i veckan utanför kontorstid, efter klockan 18 eller på lördagar och söndagar. Forskningsbiblioteken är den bibliotekstyp som har mest generösa öppethållande av alla bibliotekstyper.

Referensfrågor

Bibliotekens personal besvarar referensfrågor, 17 procent av frågorna kommer även detta år in på elektronisk väg, vilket är en liten ökning av andelen elektroniska referensfrågor. Antalet referensfrågor totalt sett minskar i takt med att allt fler medier är tillgängliga via e-medier och sökbarheten för den enskilda användaren ökar:

År	Antal referensfrågor
2016	184 614
2015	201 808
2014	203 293
2013	223 235
2012	257 299
2011	295 618
2010	307 861

Indexeringar

Personalen gör många indexeringar för databaser och bibliografiska tjänster. Antalet rapporterade indexeringar har ökat med 26 procent sedan föregående mätning.

År	Antal indexeringar
2016	77 815
2015	61 698
2014	60 972
2013	61 182
2012	69 727
2011	64 027
2010	81 897

Organiserad undervisning

Bibliotekspersonalen anordnar organiserad undervisning för användarna. Totalt sett arbetar 27 procent av de anställda på högskolebiblioteken med organiserad undervisning. Ungefär hälften av studenterna deltar årligen i undervisningen som ger dem kunskaper i informationshantering, vilket troligen är en bidragande orsak till det minskade antalet referensfrågor som personalen får:

År	Antal anställda	Antal timmar	Antal deltagare
2016	504	18 392	161 125
2015	523	18 475	156 677
2014	548	19 703	157 408
2013	557	18 516	162 777
2012	563	19 811	158 580
2011	566	19 594	158 182
2010	601	20 586	153 165

Personal

Högskolebibliotekens omfattande verksamhet sköts av totalt 1 853 personer. Totalt sett är 66 procent av de anställda kvinnor. Det arbetar procentuellt fler män på högskolebiblioteken än inom andra bibliotekstyper.

Antal årsverken	2014	2015	2016
Bibliotekarier och dokumentalister	1 046	1 050	1 032
Biblioteks-assistenter	183	175	175
Specialister, fackkunniga	269	275	296
Övrig personal	115	124	119
Totalt antal årsverken	1 613	1 627	1 622

I uppgiften om övrig personal ingår till exempel kvällspersonal, studentvakter, chaufförer, vaktmästare. Biblioteken inom respektive biblioteksorganisation som har längst öppettider per vecka är i medeltal öppna 72 timmar, vilket är en liten ökning, och de bemannas tidvis av anställda studenter som överser samlingarna.

Driftskostnader

Driftskostnaderna för högskolebibliotekens verksamhet uppgår till närmare 2,3 miljarder kronor. Det är värt att notera skillnad i andel av mediekostnaderna beroende på medietyp. Samtidigt uppger också högskolebiblioteken att de hade sammanlagda investeringsutgifter om 39 miljoner under 2016.

Driftskostnaderna har totalt sett minskat något under åren, vilket till viss del kan förklaras av att enskilda serviceställen inom organisationerna lagts ned och att antalet studenter varierat.

Driftskostnaderna fördelar sig procentuellt på olika utgiftsposter enligt följande:

Andel av driftskostnader	2014	2015	2016
Fysiska medier	3 %	3 %	3 %
E-medier	19 %	21 %	21 %
Lön	42 %	41 %	42 %
Kompetensutveckling	1 %	1 %	1 %
Lokaler	25 %	25 %	25 %
Övrigt	10 %	10 %	9 %
Totalt	100 %	100 %	100 %

Driftskostnader för högskolebiblioteken		
2016	2 276	799 234
2015	2 214	159 876
2014	2 131	103 513
2013	2 626	685 035
2012	2 600	290 710
2011	2 514	745 249
2010	2 420	242 155

Aktiviteter

Antal rapporterade aktiviteter som de 36 svarande biblioteksorganisationerna på högskolorna rapporterar ligger vanligen kring 7 000 olika aktivitetstillfällen. Aktiviteterna som personalen arrangerar är främst avancerad hjälp i mediesökningar eller informationstillfällen om hur biblioteket fungerar och vilka möjligheter som finns att söka upp den information som behövs.

Summering

Även om högskolebiblioteken samlat har ett stort bestånd och tillgång till många e-medier är variationen stor i tillgången för studenter och personal beroende på vilken högskola de tillhör. Det är också stora skillnader i tillgång till fysiskt bestånd eftersom universitets- och högskolebibliotek som erhåller pliktleveranser har ett betydligt större fysiskt bestånd än övriga högskolor. Studenterna och de anställda på de olika högskolorna har därför inte jämlik tillgång till medier för studier och forskning på grund av de inläsningseffekter som uppkommer i och med reglerna kring användningen av e-böcker och databaser.

Tabell 57: Antal aktivitetstillfällen på universitets- och högskolebiblioteken 2014–2016.

Antal aktivitetstillfällen på universitets- och högskolebiblioteken	2014	2015	2016
Totalt antal aktivitetstillfällen	7 278	6 559	7 110
Bok-, läs- eller korsordskafé - öppen sammankomst med litterär anknytning	49	41	1
Biblioteksinformation/-visning för grupper/elever/studerande	1 172	1 068	875
"Boka en bibliotekarie"	5 345	4 586	4 792
Sökningar på uppdrag	143	119	296
Boksamtal - bokprat	8	4	2
Data-/internetkurs - handledning	45	31	75
Filmvisning - filmprat	3	2	-
Föreläsning, föredrag, debatt eller föreningsarrangemang	277	331	407
Författarbesök	21	13	14
Musik -underhållning, -arrangemang, -kafé	8	11	9
Utställning	148	164	147
Övriga aktiviteter som inte kan föras till någon av ovanstående kategorier	58	188	320

**All övrig information, detaljresultat och länkar till
biblioteksstatistiken finns på:**

<http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/allt-om-biblioteksstatistiken/>

